

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/462/>

**FENOMENOLOGINEN TUTKIMUS MALLIEN
KOKEMUKSISTA**

Teija Andersin

Niina Järvi

Psykologian pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Fenomenologinen tutkimus mallien kokemuksista

Tekijät: Teija Andersin ja Niina Järvi

Ohjaaja: Isto Ruoppila

Psykologian pro gradu -tutkielma

Syyskuu 1997

65 sivua, 5 liitesivua

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä merkityksiä esiintyvä nainen liittää itseensä ollessaan katseen kohteena. Tutkimuksen kohdejoukkona oli viisi mallia. Tavoitteena oli kuvata heidän esiintymiseen liittämänsä subjektiiviset kokemukset. Tutkimusta ohjaava ihmiskäsitys vastasi Lauri Rauhalan (1986) esittämää holistista näkemystä ihmisestä. Tutkimusmenetelmänä käytettiin fenomenologisen psykologian menetelmää. Viiden mallin kokemukset kuvattiin yksilökohtaisina merkitysverkostoina. Mallien kokemuksista löytyneiden yhteisten sisältöjen perusteella muodostui kolme tyyppiä, jotka erosivat siinä, miten mallit näkivät itsensä esiintymistyön kautta. Suhtautuminen esiintymistyöhön oli joko ristiriitainen liittyen epäselvään käsitykseen itsestä tai ammatillinen merkiten selkeää minäkäsitystä. Lisäksi julkisuus ja sen mukanaan tuomat käyttäytymistavat toimivat tyyppinä erotteluvina tekijöinä. Tuloksia tarkasteltiin sosiaalipsykologisen vaikutelman säätely -teorian valossa. Esiintymistilanne ajateltiin vaikutelman säätelyn konkreettiseksi näyttämöksi, jolla mallit heijastivat yksityisiä ja julkisia minäprosessejaan. Mallien huomattiin käyttävän esiintymistyössä erilaisia vaikutelman säätely -strategioita.

Avainsanat: fenomenologinen psykologia, vaikutelman säätely, yksityiset ja julkiset minäprosessit, esiintyminen

SISÄLTÖ

1. NAINEN KATSEEN KOHTEENA	1
2. FENOMENOLOGISEN TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1. Ihminen tutkimuksen kohteena	3
2.2. Tutkimusta ohjaava ihmiskäsitys	4
3. YKSITYISTEN JA JULKISTEN MINÄPROSESSIEIN VUOROVAIKUTUS	8
3.1. Sosiaalipsykologinen näkökulma minän rakenteesta	8
3.2. Yksilölliset erot minäorientaatiossa	9
3.3. Näyttelijöinä elämän lavalla	11
3.3.1. Vaikutelman säätely	11
3.3.2. Julkinen esiintyminen minäuskomusten muovaajana	14
3.3.3. Ihanneidentiteetti vaikutelman säätelyä motivoivana tekijänä	15
4. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	18
5. TUTKIMUKSEN KULKU	19
5.1. Tutkimukseen osallistuneet henkilöt	19
5.2. Tutkimusmenetelmä	19
5.3. Aineistonkeruu	22
5.4. Aineiston käsittely	24
5.4.1. Aineistoon tutustuminen ja teemoittelu	24
5.4.2. Merkitysyksiköiden erottelu	25
5.4.3. Kääntäminen	26
5.4.4. Merkitysyksiköiden yhdistäminen teemoittain ja teemakertomusten muodostaminen	27
5.4.5. Yksilökohtaisten merkitysverkostojen kirjoittaminen	28
5.5. Yhteiset kokemukset mielenkiinnon kohteena	29
5.5.1. Yleisen tiedon ongelma	29
5.5.2. Tyyppien muodostaminen	30
6. MALLIEIN KOKEMUKSET	31
6.1. Yksilölliset kokemukset	31
6.1.1. Mia	31
6.1.2. Pauliina	33

6.1.3. Anu	35
6.1.4. Saara	36
6.1.5. Linda	37
6.2. Mallien kokemuksista löytyneet yhteiset sisällöt	39
7. VAIKUTELMAN SÄÄTELY MALLIN TYÖSSÄ	41
7.1. Kulisseista “catwalkille”	41
7.2. Minäkuvia, mielikuvia ja harhakuvia	42
7.2.1. Ristiriitainen Etsijä	43
7.2.2. Roolit Ammattilaisen työvälineenä	46
7.2.3. Kameleontin vaihtuvat kasvot	49
8. PRET A PORTER - POHDINTAA	51
8.1. Menetelmän arviointia	51
8.2. Tulosten arviointia	57
LÄHTEET	60
LIITTEET	66

1. NAINEN KATSEEN KOHTEENA

Tutkimuksemme tavoitteena on kuvailla viiden työssään mallina toimivan naisen kokemuksia esiintymistilanteesta. Mallin työ ammattina sisältää voimakkaan sosiaalisen ja julkisen ulottuvuuden. Mallin työvälineenä toimivat hänen oma kehonsa ja persoonallisuutensa. Asettaessaan itsensä alttiiksi työssään julkiselle katseelle, mallista tulee myös julkisen arvioinnin kohde. Julkinen katse ulottuu myös hänen yksityiselämäänsä. Halusimme tutkimuksessamme päästä sisälle mallien todellisuuteen tämän julkisen katseen takana. Ilmiö, joka on tutkimuksemme kohteena, liittyy siten julkisuuden ja yksityisyyden välisen vuorovaikutuksen näyttäytymiseen mallien kokemuksissa. Esiintymistilanne toimii konkreettisena näyttämönä tälle ilmiölle. Tutkimuksessa pyritään tavoittamaan ne merkitykset, jotka mallit liittävät itseensä ollessaan yleisön katseen kohteena. Näiden merkitysten selvittäminen on ongelma, joka ohjaa tutkimusta kaikissa sen vaiheissa. Tutkittavan mielen merkityksistä puhuminen ja niiden yhteyksien pohtiminen antaa esiyymmärryksen siitä, millaisiin metodologisiin valintoihin voidaan tutkittavan ilmiön olemuksen tarkastelun pohjalta päätyä.

Koska tutkimuksemme kohteena ovat mallien subjektiiviset kokemukset, totesimme mahdolliseksi niiden lähestymisen määrällisin keinoin. Tutkimuskohteemme ontologisen analyysin perusteella ilmeni, että tutkimustamme ohjaava ihmiskäsitys vastaa Lauri Rauhalan (1986) holistista näkemystä ihmisestä. Sen mukaan ihminen toteutuu kehollisessa, situationaalisessa ja tajunnallisessa olomuodossa. Koska tutkimme yksilökohtaisesti koettuja merkityksiä, tutkimuksen kohteena on erityisesti ihmisen tajunnallisuus. Tutkimuksen viitekehyksenä toimii fenomenologinen psykologia, joka tarjoaa menetelmän yksilökohtaisten merkitysten tutkimiseen. Fenomenologinen psykologia etsii tieteellistä metodologiaa, jonka avulla tutkija voi tematisoida ilmiön välittömän eletyn kokemuksen mahdollisimman puhtaasti sellaisena kuin se koetaan (Perttula, 1995b). Fenomenologista tutkijaa eivät kiinnosta faktat, vaan ilmiön merkitys subjektille. Hän ei etukäteen tee oletuksia siitä, mitä psykologisia sisältöjä ja merkityksiä

tutkimuksessa löydetään (Bullington & Karlsson, 1984). Halusimme omalta osaltamme edistää tätä tutkimuskäytäntöä, joka on mielestämme perusteltua ja johdonmukaista. Ontologisen analyysin perusteella uskoimme, että kyseisen menetelmän avulla on mahdollista tavoittaa tutkimamme ilmiö.

Jotta olisimme pystyneet kuvaamaan tutkittavien kokemukset sellaisina, kuin ne heille näyttäytyvät, pyrimme alusta lähtien sisäistämään kaksi fenomenologisen psykologian metodin pääperiaatetta: fenomenologisen reduktion ja deskription. Tavoitteena oli omien ennakkokäsitysten siirtäminen syrjään tutkimuksen ajaksi, tutkittavan ilmiön olemuksen etsiminen mielikuvamuuntelun avulla sekä mahdollisimman suuri vastaavuus tutkittavien kokemusten ja tutkijan antaman kuvauksen välillä. Pyrimme paljastamaan jokaisen mallin yksilökohtaiset kokemukset ja esittämään ne kertomuksen muodossa. Tarkoituksena oli myös tutkia löytyisikö mallien subjektiivisista kokemuksista yhteisiä sisältöjä, jotka voitaisiin kuvata eri tyypeinä.

Tuloksia tarkastellaan sosiaalipsykologisen vaikutelman säätely (impression management) -teorian valossa. Teorian mukaan yksilö pyrkii antamaan itsestään erilaisia mielikuvia toimiessaan vuorovaikutustilanteessa (Schlenker & Weigold, 1992). Esiintymistilanne ajatellaan tässä tutkimuksessa vaikutelman säätelyn konkreettiseksi näyttämöksi, jolla mallit joutuvat pohtimaan suhdettaan yksityiseen ja julkiseen. Tutkimuksessa yhdistetään tutkittavien ainutlaatuiset kokemukset vaikutelman säätelyä koskevaan teoriaan. Teoriaa ei ole aikaisemmin sovellettu vastaavalla tavalla syvähaastatteluista saatuihin tuloksiin.

Aikaisempaa tutkimustietoa mallien tai muiden esiintyjien kokemuksista esiintymistilanteessa emme löytäneet. Tutkimukset, joissa mallit ovat olleet kohdejoukkona, koskevat mm. syömishäiriöitä (Brenner & Cunningham, 1992) ja vartalon kauneusihanteita (Morris, Cooper & Cooper, 1989). Tutkimusaiheemme osoittautui siis sekä malleja, että esiintymistä koskien uudeksi ja mielenkiintoiseksi alueeksi.

2. FENOMENOLOGISEN TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1. Ihminen tutkimuksen kohteena

Laadullisen tutkimuksen kohteena on ihminen ja ihmisen maailma, joita yhdessä tarkastellaan elämismaailmana (Varto, 1992). Laadullinen tutkimus tapahtuu elämismaailmassa, mikä tarkoittaa sitä, että tutkija on osa sitä merkitysyhteyttä, jota hän tutkii. Tutkija ja tutkittava ovat kietoutuneet samankaltaisten merkitysten verkostoon, mikä tulee esille kaikissa tutkimuksen vaiheissa tutkimusongelman valinnasta tulosten tulkitsemiseen. Siksi tutkimuksen kannalta on tärkeä tutkijan tapa ymmärtää tutkimuskohteensa etukäteen ja saattaa tämä ennakkokäsitys tutkimuksensa osaksi. Fenomenologisessa tutkimuksessa tämä merkitsee luonnollisen asenteen perusteellista reflektointia ja tiedostettujen ennakkokäsitysten sulkeistamista. Vaarana on, että tutkija kiirehtii keräämään aineistoa pohtimatta tutkimuksen alkuasetelmia.

Laadullisen tutkimuksen ontologinen analyysi pyrkii paljastamaan tutkittavan kohteen olemuksen. Ontologisen erittelyn tuloksena paljastuu tutkijan ihmiskäsitys (Varto, 1992). Rauhala (1993) tarkoittaa ihmiskäsityksellä niitä oletuksia, joita tutkijalla aloittaessaan tutkimuksen on ihmisestä tutkimuskohteena. Varton mukaan se on käsitys siitä, mitä ihminen on, kuinka hänet voidaan erottaa muista olioista ja ilmiöistä eli mitkä ovat ihmisen tyypilliset piirteet. Ihmiskäsityksen selvittäminen auttaa tutkijaa valitsemaan sellaiset tutkimusmenetelmät, joilla tutkittava ilmiö on mahdollista saavuttaa sellaisena kuin se on olemassa (Perttula, 1994a; Rauhala, 1994). Perttula (1993) käyttää käsitettä ontologinen relevanttius kuvaamaan tutkimusongelman ja tutkimusmenetelmien vastaavuutta. Jos tutkimus ei ole ontologisesti relevantti, eivät tutkimustulokset voi olla luotettavia (Lehtovaara, 1992; Perttula, 1993, 1994a,b). Kun kyse on ihmistieteistä, on vältettävä menetelmiä, jotka esineellistävät tutkimuskohteen siten, että tutkimuskohteeseen sisältyvien merkitysten kokonaisuus tuhoutuu

(Varto,1992). Varton mukaan ihmistieteille asetettu ankaruuden vaatimus tarkoittaa myös sitä, että tutkimustulokset liittyvät suoraan tutkittavan kokemustodellisuuteen ja ovat eettisesti hyväksyttäviä. Hänen mukaansa ihmistutkimuksessa laatuina ilmeneviä merkityksiä ja niiden kietoutumia ei voida tutkia kvantitatiivisina, koska silloin rationalisoinnin seurauksena niiden sisältö katoaa.

2.2. Tutkimusta ohjaava ihmiskäsitys

Tutkimustamme ohjaa holistinen ihmiskäsitys, joka on omaksuttu Lauri Rauhalalta. Hänen holistinen ihmiskäsityksensä on selkeyttävä perusta ihmistieteelliselle ja varsinkin tajuntatieteelliselle tutkimukselle (Perttula,1995a). Se vastaa myös meidän käsitystämme ihmisestä. Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen todellistuu kolmessa eri olemassaolon perusmuodossa; kehollisuudessa, situationaalisuudessa ja tajunnallisuudessa (Rauhala, 1986). Tätä kokonaisuutta kutsutaan situationaaliseksi säätöpiiriksi, millä kuvataan näiden kolmen dynaamista suhdetta. Ihmiskäsityksen holistisuus merkitsee sitä, että kukin näistä olemisen perusmuodoista edellyttää toisensa ollakseen itse olemassa (Rauhala, 1986; Rauhala, 1994). Mikään olemassaolon muoto ei siten kokonaisuuden kannalta ole ensisijainen suhteessa toiseen. Kukin olemismuoto voi toimia ainoastaan oman perusrakenteensa mahdollistamalla tavalla, vaikka ne ovatkin kietoutuneet toisiinsa (Rauhala, 1986). Perttulan mukaan tämä moneus ykseydessä osoittaa eri tieteenaloille, mitä osaa kokonaisuudesta ne voivat loogisesti tutkia. Vaikka tutkija valitseekin tutkittavan osa-alueen, tutkiminen mahdollistuu aina näiden kolmen perusehdon kautta. Mieli on tutkijan väline, aivot mahdollistavat ymmärtämisen ja tutkija on aina suhteessa tutkittavaan. Myös tutkimuskohteesta saatavat tulokset heijastavat aina ihmisen olemisen kokonaisuutta. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa situationaalisuuden merkitys nousee tuloksissa voimakkaasti esille, vaikka tajunnallisuus on tutkimuskohteen perusolemus.

Kehollisuuden piiriin kuuluvat ihmisen aineellis-orgaaniset toiminnot. Kehollisuuden ontologisen käsitteen piirissä tapahtuva empiirinen tutkimus joutuu soveltamaan anatomis-fysiologisia menetelmiä, koska se saa sisältönsä orgaanisen tapahtumisen kautta. Kehollisuus ei ole siis symbolinen vaan konkreettinen olemassaolon muoto (Rauhala 1986). Sen mielekkyys voidaan löytää orgaanisen tapahtumisen konkreettisia suhteita tutkimalla. Rauhalan mukaan elämä on orgaanisen olemassaolon olemus, kun taas mielellisyys on tajunnallisuuden perusolemus.

Situationaalisuus on se ihmisen olemassaolon puoli, jonka eksistentiaalinen analyysi toi lisänä puhtaan fenomenologian käsitykseen ihmisestä (Perttula, 1994a). Rauhalan (1986) mukaan situationaalisuudella tarkoitetaan ihmisen kietoutuneisuutta todellisuuteen oman elämäntilanteensa kautta. Situaatio eli elämäntilanne rajaa maailmasta sen osan, jonka kanssa ihminen on suhteessa eli tarkemmin sanottuna, mihin tajunnallisuus ja kehollisuus ovat suhteessa. Situationaalisuudesta voidaan löytää kaikille yhteisiä tekijöitä, vaikka se onkin aina yksilöllinen (Rauhala, 1986). Situaatiion rakennetekijät eli komponentit voidaan jakaa usealla tavalla. Eräs tapa on jakaa ne konkreettisiin ja ideaalisiin komponentteihin. Edellisiä ovat esimerkiksi saasteet, luonto ja yleensä puitteet, joissa ihmiset elävät. Jälkimmäisiä ovat puolestaan arvot ja normit, taide, ihmissuhteiden kokeminen (Rauhala, 1986). Komponenttien sisällöstä puhutaan termillä "faktisuus". Se on yleisnimitys kaikille situaatiion komponenttien sisällöille. Kun jokin komponentti kuuluu ihmisen situaatioon, se myös vaikuttaa ihmisen tajuntaan ja kehon prosesseihin aina edes jollakin vähäisellä tavalla (Rauhala, 1986). Perttulan (1995b) mukaan psykologisen tutkimuksen kannalta on huomattava, että jokaisen ihmisen situaatiossa on hyvin monenlaisia komponentteja. Hänen mukaansa yhden tai muutaman vaikutussuhteen tutkiminen ja muiden kontrolloiminen on mahdotonta, koska toiminta ei tällöin ole tutkijan ja tutkimusasetelmien mahdollisuuksien rajoissa. Ihmisen suhteutuneisuus situaatioonsa osoittaa, että psykologisessa tutkimuksessa tutkitaan ilmiötä aina suhteessa ihmisen kokonaisuuteen. Rauhalan mukaan situaation tärkeys näkyy ihmisen identiteetin muodostumisessa. Ihminen saa niitä ominaisuuksia, joita hänen

elämäntilanteensa sisällöt hänelle tarjoavat tai häneltä edellyttävät. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena olevat mallit kuvaavat vastauksissaan omiin tilanteiden komponentteihin liittyviä merkityksiä. He ovat suhteessa mm. työnantajiin, yleisöön, vanhempiinsa ja ystäviinsä. Näitä situationaalisuuden yksilöityjä muotoja voitaisiin kuvata sanoilla työntekijä, ammattilainen, esiintyjä, näyttelijä, lapsi, ystävä. Näiden tilanteiden komponenttien faktisuudesta he muodostavat itselleen persoonallista identiteettiä. Rauhalan mukaan kieltämällä yksilön suhde hänen tilanteensa komponentteihin kielletäisiin hänen persoonallinen identiteettinsä. Hän korostaa, että jokainen yksilö muodostaa ainutlaatuisen kokonaisuuden eri tilanteiden lajeja, eikä kenenkään situationaalisuus ole samanlainen kuin jonkun toisen. Ohjattaessa elämänsä kulkua omien valintojensa avulla jokainen ihminen kehittää situationaalisuuttaan yhä yksilöllisempään suuntaan elämänsä aikana.

Tajunnan Rauhala (1986) määrittelee inhimillisen kokemuksen kokonaisuudeksi, jonka rakenne on mielellisyys. Ymmärtäminen tapahtuu mielen eli noemien avulla eli mieli on merkityksen antaja (Rauhala 1986). Mieli koetaan aina jossakin tajunnan tilassa eli elämyksessä. Mieli ja elämys ovat siis yhdessä esiintyviä tajunnallisen tapahtumisen perusyksiköitä (Rauhala, 1986). Mielekäs suhteutuvat toisiinsa mielellisyyden eli niiden sisäisen merkitysvyyden sitomina saaden aikaan merkityssuhteen. Merkityssuhteet muodostavat verkostoja, joista puolestaan maailmankuvamme ja käsitykset itsestä syntyvät (Rauhala, 1986). Merkityssuhteet organisoituvat siten, että uuden mielen ilmentymät liittyvät jo olemassaolevaan kokemusperustaan eli horisonttiin. Se toimii ymmärtämissuhteenä, johon liittyen uusi mieli synnyttää merkityssuhteen ja muokkaa siten maailmankuvaa (Rauhala, 1986). Jokaisen ihmisen merkityssuhteet ovat yksilöllisiä, eikä niitä voida siirtää kenenkään toisen maailmaan sellaisenaan. Tajunnan sisällöllistä kokonaisuutta kutsutaan koetuksi maailmaksi tai subjektiiviseksi maailmankuvaksi (Rauhala, 1986, 1990). Perttula (1994b) korostaa, että psykologinen tajuntatiede on aina merkitysten tutkimista, koska kaikki ilmiöt välittyvät ihmiselle intentionaalisuuden kautta ja ovat tutkittavissa siten ainoastaan tajunnalle olevina merkityssuhteina. Intentionaalisuudella tarkoitetaan tajunnan ominaisuutta

suuntautua oman toimintansa ulkopuolelle. Bullingtonin & Karlssonin (1984) mukaan intentionaalisuus tarkoittaa, että tajunta on aina tietoisuutta jostakin.

Rauhala (1992) jakaa tajunnan psyykkiseen ja henkiseen. Henkinen on psyykkistä korkeatasoisempi ja se on olemassa ainoastaan merkityksissä ja merkityksinä. Siihen sisältyy itsetiedostus, mikä puuttuu psyykkisestä. Henkisen avulla ihminen hahmottaa itseään, itsensä ulkopuolista, mennyttä, nykyistä ja tulevaa. Henkinen mahdollistaa omien kokemusten ja ajatusten reflektoinnin, mikä tarkoittaa sitä, että ihminen ikään kuin etäänytyy kokemuksestaan ja asettaa sen tarkastelun kohteeksi. Kertoessaan omista kokemuksistaan tutkittavat samalla ilmaisevat tajuntansa henkistä puolta. Rauhalan mukaan psyykkistä kuvaa sen sisäinen virittyneisyys, läheinen yhteys orgaaniseen olemispuoleen sekä yksityisyys. Koska psyykkiseen ei sisälly itsetiedostusta, se ei koskaan voi olla vastuussa toimistaan, vaan tajunnan henkinen puoli sisältää vastuullisuuden.

Perttula (1995b) tiivistää tajunnan perusrakenteen analyysin kahteen johtopäätökseen. Ensinnäkin elämyksissä ilmenevien reaalisten merkityssuhteiden selkeys ja jäsenyisyys vaihtelevat. Toiseksi, merkityssuhteet, jotka ilmaistaan käsitteellis-kielellisellä tasolla, ovat vain osa merkityssuhteiden kokonaisuudesta. Hän esittääkin kysymyksen, kuinka nämä käsitteellis-kielellistä tasoa saavuttamattomat merkityssuhteet voidaan tavoittaa psykologisessa tutkimusprosessissa. Vaikka kvalitatiivinen tutkimus pysyy lähempänä tajunnallisten merkityssuhteiden perusrakennetta kuin kvantitatiivinen tutkimus, sekään ei välttämättä pysty tavoittamaan käsitteettömiä mielellisiä sisältöjä, sillä niitä joudutaan joka tapauksessa tavoittelemaan käsitteellisen sisällön kautta (Perttula, 1995b).

Koska tämän tutkimuksen kohteena ovat esiintyvien naisten työssään itseensä liittämät merkitykset, tutkimus rajautuu holistisen ihmiskäsityksen pohjalta koskemaan tajunnallisia merkityssuhteita.

3. YKSITYISTEN JA JULKISTEN MINÄPROSESSIEN VUOROVAIKUTUS

3.1. Sosiaalipsykologinen näkökulma minän rakenteesta

Symboliset interaktionistit toivat sosiaalipsykologiaan ajatuksen, että yksilön minä kehittyy sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Heistä William James (1891) oli ensimmäinen, joka esitti ajatuksen minän jakautumisesta moniin osa-alueisiin. Hän jakoi yksilön kokeman minän eli minän sellaisena kuin yksilö sen kokee, materiaaliseen minään, sosiaaliseen minään ja henkiseen minään. Materiaalinen minä sisältää aineellisen perustan yksilön identiteetille. Aineellisella perustalla tarkoitetaan yksilön ominaisuuksia ja kehoa sekä perhettä. Sosiaalinen minä sisältää sen, miten yksilö kokee muiden näkevän itsensä. James oletti, että "yksilöllä on yhtä monta sosiaalista minää kuin hänellä on ympärillään ihmisiä, jotka tunnistavat hänet ja kantavat hänestä mielikuvaa mielessään" (s.281-282). Yksilö siis näyttää itsestään eri puolia sen mukaan, kenen kanssa hän on kanssakäymisissä. Jamesin kolmas minän rakennetekijä eli henkinen minä tarkoittaa yksilön yksityistä, subjektiivista tietoisuuden tasoa. Tämä Jamesin näkemys on nykyisen minäkäsityksen ja identiteettitutkimuksen lähtökohtana.

Erityisesti Jamesin minäkäsityksen sosiaaliset ja henkiset rakennetekijät ovat poikineet paljon jatkotutkimusta. Nykyisissä tutkimuksissa Jamesin termin "henkinen" on korvannut termi "yksityinen" ja "sosiaalisen" on korvannut termi "julkinen" (Baumeister, 1986; Lamphere & Leary, 1990). Tutkijat ovat pohtineet, miten Jamesin dikotomia vastaa näitä nykyisiä termejä. Jamesin sosiaalinen minä eroaa nykyisestä julkisesta minästä siten, että James ajatteli sosiaalisen minän olevan monikollinen. Hän oletti sen olevan minä muiden näkemänä. Osa tutkijoista on edelleen tätä mieltä, mutta suurin osa nykyisistä tutkijoista tarkoittaa julkisella minällä muille ihmisille näytettävää minää. Myös henkinen ja yksityinen minä poikkeavat

toisistaan. Jamesin henkinen minä oli laajempi kuin mitä nykyiset tutkijat yksityisellä minällä käsittävät (Baumgardner, Kaufman & Cranford, 1990). Yksityisellä minällä tarkoitetaan yksilön mielellisiä tapahtumia, joita muut yksilöt eivät voi tarkkailla (Tedeschi, 1986).

Aikaisemmin julkisten ja yksityisten minäprosessien yhteyttä ei juuri tutkittu, mutta alueen nykyinen tutkimus on osoittanut niiden olevan vuorovaikutuksessa keskenään (Baumgardner, Kaufman & Cranford, 1990).

3.2. Yksilölliset erot minäorientaatioissa

Lamphere ja Leary (1990) esittävät yksilöiden eroavan identiteetin suuntautumisessa yksityiseen tai julkiseen. He kuvaavat tätä ilmiötä ulkoisen ja sisäisen minäorientaation käsitteillä. Yksilölliset erot tulevat esiin identiteetin perustumisessa joko persoonalliseen tai sosiaaliseen lähteeseen, mutta ne näyttäytyvät myös itsetietoisuudessa ja itsetarkkailussa (Green, 1991; Lamphere & Leary, 1990). Itsetietoisuus viittaa yksilön taipumukseen olla tietoinen joko julkisesta tai yksityisestä minästään (Carver & Scheier, 1994). Itsetarkkailu tarkoittaa tasoa, jolla yksilö tarkkailee ja säätelee käyttäytymistään sosiaalisten vihjeiden tai sisäisten arvojensa mukaan (Snyder, 1987).

Lampheren ja Learyn (1990) mukaan ulkoinen, sosiaalinen minäorientaatio tarkoittaa sitä, että yksilö on tietoinen pääasiassa julkisesta minästään, perustaa identiteettinsä sosiaalisiin lähteisiin ja tarkkailee paljon käyttäytymistään. Heidän mukaansa identiteetin sosiaaliset lähteet viittaavat asioihin, jotka määrittävät sosiaalisessa osallistumisessa ja jäsenyydessä. Cheekin (1982) mukaan yksilöt voidaan jakaa persoonalliselta tai sosiaaliselta identiteetiltään voimakkaisiin ja heikkoihin (Lamphere & Leary, 1990). Sillä, minkä painon yksilöt antavat persoonallisille ja sosiaalisille identiteettinsä piirteille, on vaikutuksensa heidän käyttäytymiseensä. Cheek & Briggs (1982) ovat huomanneet, että henkilöt joilla on korkeat pisteet sosiaalisessa

käyttäytymiseensä. Cheek & Briggs (1982) ovat huomanneet, että henkilöt joilla on korkeat pisteet sosiaalisessa identiteetissä ovat sosiaalisesti riippuvaisia sekä huolissaan olemuksestaan muiden ihmisten silmissä. Heidän on myös todettu suosivan ammatteja, jotka tarjoavat heille sosiaalisia palkintoja (Leary, Wheeler & Jenkins, 1986).

Julkista itsetietoisuutta luonnehtii yksilön huoli siitä, miten hän näyttäytyy muille, herkkyyys muiden odotuksille ja käyttäytymisen muuntelu miellyttävän vaikutuksen luomiseksi. Julkisesti itsetietoisten on kuvattu olevan kameleontin kaltaisia vaikutelmien luoja, jotka perustavat julkisen käyttäytymisensä sosiaalisiin mahdollisuuksiin eivätkä persoonallisiin vakaumuksiin (Schlenker & Weigold, 1990). Dohertyn & Schlenkerin (1991) mukaan julkisesti itsetietoiset sitoutuvat sellaisiin vaikutelman säätely -malleihin, jotka maksimoivat yleisöltä saatavan hyväksymisen ja minimoivat torjunnan.

Myös Snyder (1987) on tutkinut eroa ja ristiriitaisuutta, joka yksilöllä on muille ihmisille näytettävien minäkuvien ja yksityisen minän välillä. Hän on pohtinut, miksi jotkut ihmiset näyttävät elävän julkisen harhan maailmassa, kun taas toiset ovat tyytyväisiä omana itsenään, arvioimatta jatkuvasti sosiaalista ilmapiiriä ympärillään. Joillakin ihmisillä yksityinen ja julkinen minä vastaavat toisiaan, kun taas toiset "vaihtavat kasvojaan" kaleidoskooppimaisesti tilanteen mukaan. Snyderin mukaan tämä ero minän julkisten kasvojen ja yksityisen todellisuuden välillä on seurausta siitä, että nämä yksilöt tarkkailevat kulloistakin sosiaalista tilannetta ja muuntelevat käyttäytymistään sen mukaan. Tällaisia yksilöitä kutsutaan voimakkaiksi itsetarkkailijoiksi (Snyder, 1987). He ovat erityisen herkkiä sosiaalisille vihjeille, jotka osoittavat, mikä on sopivaa käyttäytymistä sosiaalisessa tilanteessa. Voimakkaat itsetarkkailijat saattavat eri tilanteissa omaksua erilaisia asenteita, jotka eivät välttämättä kuulu heidän yksityisen minänsä todellisuuteen. Snyder ehdottaa myös, että voimakkaan itsetarkkailijan huoli mielikuvista, joita välitetään sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, saattaa heijastaa julkista itsetietoisuutta.

Persoonallinen identiteettiorientaatio, yksityinen itsetietoisuus ja heikko itsetarkkailu viittaavat sisäiseen minäorientaatioon. Persoonallisia identiteetin lähteitä ovat asiat, jotka kuuluvat yksilölle ja jotka voidaan kokea peiteltyinä. Ne sisältävät yksilön uskomukset, arvot, kyvyt ja tunteet (Lamphere & Leary, 1990). Yksilöt, joiden identiteettiorientaatio on pääasiallisesti persoonallinen, valitsevat sellaisia ammatillisia ja luovia toimintoja, jotka tarjoavat henkilökohtaisia palkintoja (Leary, Wheeler & Jenkins, 1986). Yksityistä itsetietoisuutta luonnehtii sosiaalisen ympäristön poissulkeminen, välinpitämättömyys muiden odotuksille ja käyttäytymisen perustaminen persoonallisiin vakaumuksiin (Buss & Briggs, 1984). Heikot itsetarkkailijat eivät jatkuvasti tarkkaile sosiaalista ilmapiiriä ympärillään. Heidän käyttäytymistään ohjaavat sisäiset asenteet ja arvot, mikä osoittaa heidän persoonallista identiteettiään. Heikon itsetarkkailijan totuudellisuus henkilökohtaisia arvoja ja asenteita kohtaan saattaa liittyä myös yksityiseen itsetietoisuuteen (Snyder, 1987).

3.3. Näyttelijöinä elämän lavalla

3.3.1. Vaikutelman säätely

William Jamesin (1891) ajatukset minän rakennetekijöiden jakamisesta materiaaliseen, sosiaaliseen ja henkiseen ovat vaikutelman säätelyä koskevien tutkimusten taustalla. Tieteellinen kiinnostus siihen, kuinka yksilö esittää itsensä sosiaalisissa tilanteissa, pohjautuu kuitenkin Goffmanin (1959) ajatuksiin. Hänen mukaansa ihmiset ovat näyttelijöitä elämän lavalla. Hän näki yksilöiden käyttäytymisen vuorovaikutustilanteessa muodostuvan esiintymisestä. Aina kun ihminen esiintyy muiden ihmisten läsnäollessa, hän muovaa toimintaansa siten, että se välittää yleisölle sellaisen mielikuvan kuin hän haluaa (Goffman, 1959,4). Goffman sosiologina keskittyi siihen, mikä merkitys yksilön esiintymisellä on sosiaalisen todellisuuden rakentumiselle ja jätti huomiotta intrapsyykkiset tekijät. Hänen

ajatuksensa kuitenkin loivat pohjan alueen sosiaalipsykologiselle tutkimukselle, joka virisi uudelleen 1980-luvulla.

Samalla kun alueen sosiaalipsykologinen tutkimus lisääntyi, kehitettiin uusia käsitteitä kuvaamaan yksilön pyrkimystä luoda tietynlaista mielikuvaa itsestään sosiaalisessa tilanteessa. Tavallisesti vaikutelman hallinta -käsitettä käytetään rinnakkain minän esittäminen -käsitteen kanssa. Schlenker & Weigold (1992) viittaavat näillä kuitenkin eri asioihin. He tarkoittavat minän esittämisellä yksilön toimintaa, jolla hän säätelee identiteettiään yleisön edessä. Vaikutelman hallinta -käsitteellä he tarkoittavat kaiken informaation säätelyä yleisön edessä. Tällöin säätelyn kohteena on myös tieto, joka ei liity yksilön identiteettiin. Yleisö, jonka edessä tietoa kontrolloidaan, voi olla kuviteltu tai todellinen. Learyn & Kowalskin (1990) mukaan vaikutelman hallinnalla tarkoitetaan yksilöiden yritystä kontrolloida vaikutelmaa, jonka muut heistä muodostavat. Schlenker ja Weigold esittävät vielä käsitteen itsesäätely, kuvaamaan yksilön tavoitteellista toimintaa, jolla hän pyrkii kontrolloimaan tietoa kaikista asioista tai tapahtumista, sisältäen myös minään liittyvän tiedon. Selkeyden vuoksi tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä "vaikutelman säätely" kuvaamaan yksilöiden tietoista tai tiedostamatonta yritystä luoda itsestään haluamansa vaikutelma kuvitellulle tai läsnäolevalle yleisölle.

Aikaisemmin vaikutelman säätelyn ajateltiin olevan tietoista käyttäytymistä, johon liittyy tietynlaisia vuorovaikutuksellisia motiiveja, kuten vallan ja hyväksynnän tavoittelemista (Briggs & Cheek, 1988; Buss & Briggs, 1984; Snyder, 1987). Bussin ja Briggsin (1984) mukaan vaikutelman säätely on konkreettiselle yleisölle suunnattua teeskentelyä ja petkutusta. Nykyisen laajemman näkökulman mukaan vaikutelmien säätelyä tapahtuu kaikessa sosiaalisessa käyttäytymisessä (Schlenker & Weigold, 1992). Vaikutelman säätely ei ole teeskentelyä, vaan siinä yksilö sovittaa totuudellisen tiedon itsestään omien tavoitteidensa, yleisön odotusten ja kykyjen mukaan (Schlenker & Weigold, 1992). Hän muokkaa itseään koskevan tiedon sellaiseen muotoon, että yleisö tekee sen mukaan tietyn johtopäätöksen.

“Kuten kirjan kirjoittajan täytyy muokata tieto luettavaan muotoon, yksilön täytyy muokata tieto itsestään jokapäiväisessä elämässään, jotta hän pystyisi tarjoamaan parhaan mahdollisen kuvan itsestään” (Schlenker & Weigold, 1992,137).

Vaikutelman säätely on perinteisesti liitetty yksilöihin, joiden minäorientaatio on ulkoinen. Yksilöiden, joilla on sisäinen minäorientaatio, on ajateltu olevan totuudellisia ja aitoja toimiessaan muiden ihmisten kanssa. Esimerkiksi yksityinen itsetietoisuus on aiemmin liitetty autentiivisuuteen, totuudellisuuteen ja itseilmaisuuun vuorovaikutustilanteessa. Snyder (1987) liittyy voimakkaan itsetarkkailun vaikutelman säätelyyn. Hänen mukaansa heikoilla itsetarkkailijoilla ei ole kykyä antaa itsestään erilaisia vaikutelmia. Viimeaikaiset tutkimukset eivät liitä vaikutelman säätelyä ainoastaan ulkoiseen minäorientaatioon. Schlenkerin & Weigoldin (1990) mukaan sekä julkisesti että yksityisesti itsetietoisiin vaikuttaa yleisö, mutta eri tavalla. Julkisesti itsetietoiset joutuvat tarkkailemaan yleisöä, jotta tietäisivät, mitä piirteitä liittävätkä itseensä, mutta yksityisesti itsetietoiset tietääkseen, ovatko onnistuneet luomaan identiteetin, jonka aiemmin itselleen määrittivät. Schlenker & Weigold osoittivat, että yksityisesti itsetietoiset haluavat luoda identiteetin, johon kuuluu autonomisuus ja kontrolloivat vaikutelmia luodakseen tätä kuvaa yleisölle. Yksityisesti itsetietoiset muuttivat julkisesti asenteitaan, mikäli sillä tavoin pystyivät suojelemaan autonomista kuvaa itsestään. He joutuvat toimimaan siis samoin kuin julkisesti itsetietoiset luodessaan vakaumuksensa mukaista identiteettiä. Mielenkiintoinen tilanne syntyy yksilön ollessa vahva sekä julkiselta että yksityiseltä minätietoisuudeltaan. Tällöin hän saattaa kokea ristiriitaa sosiaalisen paineen ja omien uskomustensa välillä, kun he yrittävät tyydyttää sekä yleisön että itsensä (Tetlock, 1985).

3.3.2. Julkinen esiintyminen minäuskomusten muovaajana

Mielikuvat, joita yksilö sosiaalisessa tilanteessa antaa itsestään muille, eivät vaikuta ainoastaan siihen, miten muut ihmiset huomioivat ja kohtelevat heitä, vaan myös siihen, miten he näkevät itsensä. Toisin sanoen vaikutelman säätelyllä on vaikutusta yksilön minäuskomuksiin. Kun yksilö käyttäytymisellään antaa itsestään tietyn vaikutelman, alkaa hän myöhemmin arvioida itseään tämän käyttäytymisen mukaisesti (Schlenker, Dlugolecki & Doherty, 1994; Tice, 1992). Tätä prosessia kutsutaan siirtovaikutukseksi (Jones, Rhodewalt, Berglas & Skelton, 1981). Minäarvioinnissa tapahtuneet muutokset taas ohjaavat yksilön käyttäytymistä uusissa tilanteissa. Muuttunut käyttäytyminen on siten yhdenmukaista alkuperäisen vaikutelman säätelyn kautta annetun kuvan kanssa. Uusi yleisö tarjoaa palautetta, joka vahvistaa henkilön uudistettua identiteettiä. Mikäli näin ei tapahdu, yksilön minäarviointi saattaa palata alkuperäiseen muotoonsa (McKillop, Berzonsky & Schlenker, 1992). Yleisön reaktiot uuteen identiteettiin ja sosiaaliset paineet voivat toisaalta saada yksilön jälleen tuottamaan uuden vaikutelman itsestään, mikä taas muuttaa hänen minäarviointiaan. Schlenkerin ym. (1994) mukaan on kuitenkin todennäköistä, että alkuperäisen vaikutelman säätelyn kautta syntynyt minäkäsitys säilyy. Julkinen tilanne pakottaa yksilön ensin antamaan käsityksen itsestään ja lukitsee yksilön ko. identiteettiin niin, että sitä on vaikea myöhemmin muuttaa.

On myös esitetty, että joidenkin yksilöiden minäkäsitykset ovat alttiimpia vaikutelman säätelyn aiheuttamille muutoksille kuin toisten. McKillopin ym. (1992) tutkimus tukee ajatusta, että sosiaaliseen kokemuskokemuksiensa perustuvat määrittelevät itsensä sen mukaan, kuinka he näyttävät muille. He määrittelevät itsensä julkisten rooliensa mukaan ja mahdollisuus esiintyä positiivisesti julkisessa tilanteessa on heille erityisen tärkeää ja nostaa merkittävästi heidän itsearvostustaan. Schlenkerin ja Trudeauun (1990) mukaan aikaisempi minäuskomus vaikuttaa siihen, miten yksilöt näkevät käyttäytymisensä sekä siihen, milloin he muuttavat minäuskomuksiaan. Heikot minäuskomukset ovat alttiimpia

muutokselle kuin vahvat minäuskomukset. Yksilöt, joiden minäuskomukset ovat vahvat, muuttavat niitä silloin, kun hyväksyvät käyttäytymismuodot, joilla luovat vaikutelmia itsestään. He erottavat itsestään käyttäytymiset, joita eivät pysty hyväksymään, eivätkä nämä ristiriitaiset käyttäytymismuodot siten myöskään vaikuta heidän myöhempiin arviointeihinsa itsestään. Ne yksilöt, joiden minäuskomukset ovat heikot, muuttavat niitä vastaamaan käyttäytymistään. Mitä ristiriitaisempaa heidän käyttäytymisensä on, sitä enemmän he muuttavat minäuskomuksiaan. Käyttäytymisen hyväksyttävyydellä ei ole heille merkitystä (Schlenker & Trudeau, 1990).

3.3.3. Ihanneidentiteetti vaikutelman säätelyä motivoivana tekijänä

Aikaisemmin ajateltiin, että yksilöä motivoi vaikutelman säätelyyn yritys maksimoida sosiaalista hyväksymistä ja materiaalisia palkintoja. Todellisuudessa ihmiset kuitenkin ovat huolissaan siitä, miltä vaikuttavat muiden silmissä, vaikka tämä vaikutelma ei toisikaan heille palkintoja (Leary & Kowalski, 1990). Tämä seikka viittaa siihen, että on myös muita vaikutelman säätelyyn motivoivia tekijöitä. Välineellisten motiivien lisäksi Leary ja Kowalski olettavat, että vaikutelman säätelyä käytetään vahvistamaan itsetuntoa ja helpottamaan ihanneidentiteettien kehittymistä.

Schlenker ja Weigold (1992) ovat käsitelleet sitä, millaisia yksilöiden ihanneidentiteetit voivat olla. He eivät erottele itsetunnon vahvistamista erilliseksi vaikutelman säätelyn motiiviksi, vaan heidän mukaansa se liittyy itseään ylentävään identiteettipyrkimykseen. Vaikutelman säätely ei heijasta ainoastaan yleisön toivomuksia käyttäytymisen suotuisuudesta, vaan myös yksilön henkilökohtaisia ihanteita (Verkasalo & Lindeman, 1994). Higginsin minäristiriititeorian (1987) avulla selittyy, miksi yksilöt haluavat ylentää identiteettiään. Teoria jakaa yksilön minän todelliseen minään, ideaaliminään ja pitäisi-minään, joista todellisen ja ideaaliminän yhteensopimattomuus aiheuttaa yksilölle masennuksen tunteita

(Higgins, 1987; Higgins, Klein & Struman, 1985). Todellinen minä sisältää ne ominaisuudet, joita yksilö itse tai muut ihmiset uskovat hänellä olevan. Ideaaliminä heijastaa niitä ominaisuuksia, joita yksilö itse tai joku muu yksilö haluaisi hänellä olevan. Se toimii minäoppaana vaikutelman säätelyssä tarkentaen yksilölle, mitä hänen pitäisi ja mitä ei pitäisi tehdä. Morettin ja Higginsin (1990) mukaan sellaisten ominaisuuksien sisältyminen todelliseen minään, jotka ovat ristiriidassa ideaaliminän kanssa ovat yhteydessä heikkoon itsetuntoon. Positiiviset ominaisuudet, jotka sisältyvät sekä todelliseen minään että ideaaliin minäoppaaseen, ovat puolestaan yhteydessä vahvaan itsetuntoon. Korottaakseen itsetuntoaan yksilöillä on halu saada todellinen minäkäsityksensä yhdenmukaiseksi ideaaliminän kanssa. Jotta he saisivat nämä yhdenmukaisiksi, he pyrkivät ylentämään todellista minäänsä vaikutelman säätelyn avulla.

Näkemyks alhaisen itsetunnon yhteydestä itsensä ylentämiseen on ristiriitainen Baumeisterin, Ticen ja Huttonin (1989) esittämän näkemyksen kanssa, jonka mukaan yksilöt, joilla on alhainen itsetunto, välttävät vaikutelman säätelyyn liittyviä riskejä. He esittävät itsensä sosiaalisessa tilanteessa varovaisesti ja itseään suojelevalla tavalla. Vahvan itsetunnon omaavat yksilöt sen sijaan ovat valmiimpia ottamaan vaikutelman säätelyyn liittyviä riskejä varmoina siitä, että tekevät hyvän vaikutuksen ja saavat hyväksyntää. Heikon itsetunnon yhteyden itsesuojeluun ovat todenneet myös Schlenker, Weigold ja Hallam (1990).

Olsonin ja Johnsonin (1991) erottelemat joustava ja jäykkä vaikutelman säätely -tyyli palvelevat itsensä ylentämistä. Joustavat vaikutelmien säätelijät vaihtelevat käyttäytymistään sen sosiaalisen hyväksyttävyyden ja toivottavuuden mukaan. He yrittävät esittää itsestään kuvan, joka ei ole yhdenmukainen heidän todellisen minänsä kanssa. Heihin vaikuttaa voimakkaasti läsnäoleva yleisö ja he ovat erittäin taipuvaisia kieltämään negatiiviset puolet itsestään luodessaan vaikutelmaa yleisölle. Joustavat vaikutelmien säätelijät yrittävät siten antaa itseään ylentävän kuvan muille yksilöille. Myös jäykän tyylin omaavien yksilöiden esittämät vaikutelmat eroavat siitä, miten he itse näkevät todellisen minänsä. Heidän

vaikutelmien säätelynsä ei kuitenkaan perustu sosiaaliselle hyväksymiselle. Olson ja Johnson esittävätkin, että jäykät vaikutelman säätelijät haluavat vaikutelmien säätelyn kautta muodostaa itselleen positiivisemmän kuvan itsestään. Itsensä ylentäminen tapahtuu heillä siis itseään. Tiivistäen voitaisiin sanoa, että itseä ylentävä ihanneidentiteetti saavutetaan muuttamalla minäuskomusta vaikutelman säätelyn avulla.

Olsonin ja Johnsonin (1991) mukaan sellaiset yksilöt, jotka esittävät itsensä samanlaisina muille, kuin miten he itse näkevät todellisen minänsä, eivät ole vaikutelman säätelijöitä. Toisin kuin jäykät ja joustavat vaikutelmien säätelijät, he eivät muuntele käyttäytymistään tilanteen mukaan. Käyttäytymisen muuntelua ei kuitenkaan välttämättä voida pitää vaikutelman säätelyn kriteerinä. Schlenkerin ja Weigoldin (1992) mukaan tällaiset yksilöt tavoittelevat vaikutelman säätelyn avulla pysyvää identiteettiä. He eivät muuntele omia minäkäsityksiään, vaan yrittävät vaikutelman säätelyn avulla saada itseään koskevan tiedon vastaamaan heidän omia minäkäsityksiään, vaikka ne olisivat negatiivisia (Swann, 1987). Tätä tukee Schlenkerin ja Weigoldin aikaisempi tutkimus, jossa ilmeni että sekä yksityisesti että julkisesti itsetietoiset käyttävät vaikutelman säätelyä. Ne yksilöt, joiden ihanneidentiteetti on pysyvä, saattavat olla yksityisesti itsetietoisia.

Tiedon, jota yksilöt vaikutelman säätelyn avulla pyrkivät itsestään saamaan, ei välttämättä tarvitse olla imartelevaa tai yhdenmukaista olemassaolevien minäkäsitysten kanssa (Trope, 1986). Trope (1986) on esittänyt, että yksilöt ovat motivoituneita hankkimaan sellaista palautetta käyttäytymisestään, joka antaa oikeaa tietoa heistä itsestään. Tarve oikeaan tietoon itsestä syntyy varsinkin silloin, kun yksilön virheelliset minäuskomukset johtavat hänen kannaltaan haitallisiin seurauksiin. Schlenkerin ja Weigoldin (1992) mukaan identiteetti, johon yksilö vaikutelman säätelyn avulla pyrkii, voi siten vastata myös hänen todellista minäänsä.

4. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Tutkimuksen tavoitteena oli katseen kohteena olevan naisen kokemusten kuvaileminen. Ajattelimme ammatikseen esiintyvien henkilöiden kautta saavamme parhaiten tietoa meitä kiinnostavasta ilmiöstä. Päädyimme mallin töitä tekevien naisten valitsemiseen, koska heidän joukostaan ajattelimme saavamme tutkittavia helposti. Haastateltavien löytäminen osoittautui myöhemmin vaikeaksi. Yhtä hyvin haastateltavat olisivat voineet olla laulajia, näyttelijöitä tai muun alan esiintyjiä, mutta ajattelimme heidän pystyvän helpommin pakenemaan esiintymistilanteessa roolin taakse. Ajattelimme myös, että he ovat esillä jonkun taidon, esimerkiksi laulu- tai puhetaidon takia. Tutkimushaastatteluista meille selvisi, että myös malleilla on selvästi jokin tuote, jota he markkinoivat tai jokin ominaisuus, jonka takia he ovat kyseisessä työssä. Myös he käyttävät työssään rooleja.

Tavoitteenamme on tutkia, mitä merkityksiä mallit esiintymistilanteessa liittävät itseensä. Tutkimusta ohjaavan holistisen ihmiskäsityksen ja fenomenologisen psykologian menetelmän mukaisesti emme asettaneet etukäteen hypoteesejä, joiden paikkansapitävyyttä olisimme testanneet, vaan suhtauduimme avoimesti jokaisen tutkittavan kokemukseen. Pyrimme saamaan mahdollisimman laajan ja autenttisen kuvauksen jokaisen tutkittavan esiintymiskokemuksista. Tutkittavan kokemukset syntyvät mielen luomista merkityksistä ja nämä merkitykset muodostavat yhteyksiä keskenään. Tutkijan tehtäväksi jää selvittää, kuinka esiintymiseen liitetyt merkitykset yhdistyvät tutkittavan kokemuksessa ja millainen kokonaisuus siitä syntyy. Pyrimme mahdollisimman suureen vastaavuuteen jokaisen tutkittavan subjektiivisen merkitysverkoston ja omien kuvaustemme välillä. Tavoitteena on kuvata jokaisen tutkittavan subjektiivinen kokemus ja selvittää lisäksi voidaanko mallien kokemuksia tyypitellä niiden yhteisten sisältöjen perusteella.

5. TUTKIMUKSEN KULKU

5.1. Tutkimukseen osallistuneet henkilöt

Päädyimme ainoastaan viiden tutkittavan ottamiseen mukaan tutkimukseemme, jotta saisimme mahdollisimman perusteellista tietoa jokaisen haastateltavan kokemuksista. Toisaalta ajattelimme, että se olisi riittävä määrä kokemusten vertailemiseen. Kolme tutkittavaa saimme mallitoimiston kautta, kaksi henkilökohtaisen puhelinkontaktin avulla saatuamme heidän yhteystietonsa ensin kahdesta mallitoimistosta. Kolme tavoittamaamme mallia kieltäytyi haastattelusta. Tutkimukseen valikoituivat ensimmäiset viisi mallia, jotka tavoitimme ja jotka suostuivat haastateltaviksi. Sovimme, että haastattelut tehdään kahdessa etelä-Suomen kaupungissa. Tutkittavat olivat 20-32-vuotiaita. Yksi malleista oli tehnyt mallintöitä yli 12 vuotta, yksi kahdeksan vuotta, loput kolme 2-5 vuoden ajan. Kaksi malleista toimi freelancereina, kolme työskenteli mallitoimiston palkkaamina. Useimmat malleista opiskelivat tai tekivät muita töitä mallin töiden ohella. Ennen varsinaisia tutkimushaastatteluja teimme koehaastattelun mallille, joka oli toiminut mallina opiskelujen ohessa viiden vuoden ajan.

5.2. Tutkimusmenetelmä

Tutkimuskohteen ontologisen analyysin pohjalta valitsimme tutkimusmenetelmäksi fenomenologisen psykologian metodin. Halusimme lähestyä yksilöiden kokemuksia sellaisina kuin ne heille näyttäytyvät, tulkintaa ja yleistyksiä välttäen. Fenomenologisen menetelmän ymmärtämiseksi on tärkeää tuntea taustalla olevaa käsitteistöä. Perttula (1995b) selkeyttää fenomenologisen filosofian käsitteitä fenomenologisen psykologian tutkimuskäytäntöä varten.

Empiirisen fenomenologisen psykologian tutkimusprosessissa deskriptiolla viitataan kahteen asiaan. Tutkimuksen aineistonhankintavaiheeseen liittyvällä deskriptiolla viitataan tutkittavan antaman kuvauksen mahdollisimman suureen vastaavuuteen hänen kokemuksensa kanssa. Tutkimuksen analyysivaiheessa deskriptiolla tarkoitetaan tutkijan pyrkimystä kuvata tutkittavan kokemus sellaisena kuin tutkittava on sen kokenut. Tutkittavan kokemus ja tutkijan kuvaus yritetään fenomenologisen reduktion avulla saada vastaamaan toisiaan (Perttula, 1995b).

Perttulan (1995b) mukaan se, että kokemus on psykologisessa tutkimuksessa reduktion kohteena, tarkoittaa, että tutkijan on pidettävä jopa vääristynyttäkin tutkittavan antamaa kuvausta tutkimusaineistona ja tutkimuskohteenaan. Hänen mukaansa hyvän fenomenologisen tutkimuksen analyysiin kuuluu pysyttäytyminen tutkittavan antamassa kuvauksen sisällöissä riippumatta siitä, miten tutkimuksen aineiston hankinta on onnistunut.

Fenomenologinen reduktio on prosessi, jonka avulla tutkija siirtää epäolennaiset asiat syrjään ja keskittää huomionsa fenomenologisen analyysin kannalta olennaisiin asioihin (Saarinen, 1986). Tämä ei ole mahdollista ellei ihminen tietoisesti irtaudu uskosta ulkoisen maailman olemassaoloon (Perttula, 1994a). Arkipäiväinen havaitsemisen tapa on siis siirrettävä syrjään (Jennings, 1992). Fenomenologisessa psykologiassa tämä ei kuitenkaan merkitse ulkoisen maailman olemassaolon epäilemistä vaan syrjään siirtämistä, jotta tajunnan tutkimus mahdollistuisi (Bullington & Karlsson, 1984).

Fenomenologian keskeisenä teesinä on paluu asioihin itseensä. Jotta fenomenologi pystyisi paljastamaan ilmiön rakenteen, hänen tarvitsee käyttää kaksivaiheista fenomenologista reduktiota (Perttula, 1993). Reduktion ensimmäistä vaihetta kutsutaan sulkeistamiseksi (Juntunen, 1986). Sillä tarkoitetaan pyrkimystä havainnoida asioita niin kuin kohtaisi ne ensimmäistä kertaa ilman ennakkokäsityksiä (Jennings, 1992). Tutkijan on kiellettävä luonnollinen ja tulkitseva tapa havaita maailmaa. Tällainen luonnollinen asenne on naiivi usko todellisuuden olemassaoloon ja refleктоimatton tapa olla maailmassa (Bullington &

Karlsson, 1984).

Reduktion toisessa vaiheessa käytetään reflektiota ja mielikuvia, joiden avulla selvitetään, mitä ilmiössä täytyisi muuttaa, jotta se lakkaisi olemasta mitä se on (Bullington & Karlsson, 1984). Tätä on ilmiön olemuksen etsintä. Tutkittavasta kohteesta pyritään tuottamaan mitä erilaisimpia variaatioita mielikuvituksen avulla. Satulehdon (1992) mukaan olemukseen saa jättää vain sellaista, joka ilmenee kaikissa mielikuvituksen avulla tuotetuissa muunnelmassa. Satunnaisten ja toissijaisten ominaisuuksien syrjään siirtäminen jättää jäljelle ilmiön olemuksen.

Fenomenologinen psykologia etsii psykologisia merkityksiä (Bullington & Karlsson, 1984). Nämä psykologiset merkitykset tai merkityssisällöt ovat teemoja, jotka näyttäytyvät eletyn psykologisen ilmiön rakenteena (Bullington & Karlsson, 1984). Fenomenologisesti ymmärrettynä rakenne on yleinen lanka, joka kulkee saman ilmiön eri ilmentymien läpi (Bullington & Karlsson, 1984). Fenomenologisessa psykologiassa etsitään siis tapaa, jolla merkityssisällöt liittyvät toisiinsa muodostaen hahmon, jota kutsutaan yleiseksi rakenteeksi. Hahmoja voidaan löytää useampiakin ja silloin niitä kutsutaan saman ilmiön typologioiksi (Bullington & Karlsson, 1984).

Olemus ja rakenne viittaavat käsitteinä filosofisen tutkimuksen kohteena olevaan todellisuuden toiminnalliseen ja rakenteelliseen tasoon. Psykologiassa puhutaan subjektiivisista tajunnan sisällöllisesti toisiinsa kietoutuneista kokemuksista. Siksi Perttulan (1995b) mukaan psykologisen tutkimusprosessin kautta löydettyä olemusta on parempi kuvata merkitystihentymän ja merkitysverkoston käsitteillä. Ensimmäisellä viitataan merkitysten välisiin sisällöllisiin yhteyksiin ja jälkimmäisellä merkitystihentymien kokonaisuuteen, joka on empiirisen erityistieteellisen tutkimuksen kohteena (Perttula, 1995a).

5.3. Aineistonkeruu

Haastattelut tehtiin kahdessa erässä kahdessa eri kaupungissa. Päivässä haastateltiin yhtä tai kahta mallia. Haastattelut kestivät 1-2 tuntia lukuun ottamatta koehaastattelua, joka oli lyhyempi. Molemmat tutkijat olivat mukana jokaisessa haastattelutilanteessa. Tähän päädyttiin, koska menetelmä oli molemmille tutkijoille ennestään tuntematon ja haluttiin varmistaa haastattelujen onnistuminen, koska haastateltavien hankkiminen oli osoittautunut vaikeaksi.

Fenomenologinen psykologinen tutkimus on kiinnostunut yksilöiden välittömässä todellisuussuhteessa muodostuvista merkityksistä (Giorgi, 1988a,b). Jotta tutkittavien välitön kokemus saadaan esille, tulee tutkittaville aineistonkeruutilanteessa antaa mahdollisuus kuvata vapaasti niitä arkipäivän kokemuksiaan, jotka liittyvät tutkittavaan asiaan (Perttula, 1995b). Tarkoitus on, ettei tutkittava kuitenkaan tietoisesti pohdi kokemuksiaan, vaan kuvaa niitä tilanteita, joissa kokemukset ovat syntyneet (Giorgi, 1988b).

Tutkimuksessamme pyrimme minimoimaan vaikutustamme tutkittavien kokemuksiin etukäteisoletusten huolellisella reflektoinnilla ja niiden sulkeistamisella tutkimuksen ajaksi. Kirjoitimme ennakkokäsityksemme tutkittavasta asiasta etukäteen sulkeistamisen helpottamiseksi ja kerroimme ne toisillemme, jotta aineistonkeruutilanteessa toinen tutkija voi korjata, mikäli toinen tutkijoista antaa niiden vaikuttaa kysymyksenasetteluun. Sulkeistamiseen liittyy myös se, että emme perehtyneet etukäteen teoreettiseen taustatietoon asiasta, jottei se olisi ohjannut haastattelukysymyksiä. Perehdyimme kuitenkin huolellisesti laadullisen tutkimuksen toteuttamiseen, tutkimuskohteen ontologiseen analyysiin ja fenomenologisen psykologian menetelmään. Avointen kysymysten avulla pyrimme saamaan mahdollisimman kuvailevia ja elämyksellisiä vastauksia, jotta aineiston analyysi fenomenologisen psykologian menetelmällä onnistuisi. Oleellista kysymyksenasetteluissa on, etteivät ne heijastele tutkijan omia oletuksia asiasta eivätkä myöskään koulutuksessa

omaksuttuja psykologisia teorioita. Harjoittelimme avointa kysymyksenasettelua etukäteen keskenämme. Koehaastattelu, jonka teimme ennen varsinaisia haastatteluja, auttoi myös huomaamaan virheitä kysymyksenasetteluissa. Jokaisen haastattelun jälkeen annoimme toisillemme ankaraa palautetta siitä, kuinka fenomenologinen asenne oli pystytty säilyttämään haastattelun aikana. Toteutimme strukturoimatonta haastattelutapaa. Pyrimme kuitenkin pitämään haastattelun niiden sisältöalueiden puitteissa, jotka liittyivät esiintymiseen ja katseen kohteena olemiseen. Olimme etukäteen miettineet joitakin sisältöalueita, joiden avulla pystymme pitämään haastattelun kiinnostuksen kohteena olevassa ilmiössä. Tällaisia teema-alueita olivat konkreettiset esiintymistilanteet, kauneus, ruumiinkuva, uralle päätyminen ja tulevaisuuden suunnitelmat (LIITE 1).

Purimme haastattelut sanasta sanaan ennen kuin aloitimme aineiston analyysin. Merkitsimme taot haastateltavan puheessa kolmella pisteellä. Kirjoitimme sulkeisiin haastateltavan eikielelliset ilmaukset kuten naurun ja huokaukset. Haastateltavat artikuloivat selkeästi, vaikka muutamien kohdalla murteellinen puhetapa hieman hidasti purkutyötä. Selvyyden saamiseksi jouduimme kuuntelemaan joitakin sanoja useampaan kertaan. Myös runsas välisanojen käyttö "nii, niinku ett, nii"-tyylillä hidasti nauhojen purkamista. Kahdella haastateltavalla oli erityisen hyvä ja selkeä tapa ilmaista itseään. Kahdella taas oli tapana jättää lause kesken tai mutista se loppuun, niin ettei siitä saanut enää selvää. Tällaiset kohdat merkittiin useilla perättäisillä pisteillä. Kaiken kaikkiaan haastateltavien puhe oli kuitenkin niin ymmärrettävää, ettei sen sisällöstä syntynyt erimielisyyksiä tutkijoiden välille. Kirjoittamatta jääneitä liian epäselviä kohtia ei huomioitu tekstin analyysissä.

5.4. Aineiston käsittely

Käytimme aineiston analysoimisessa Giorgin (1988a,b) kehittämää analyysimenetelmää, jota Perttula (1994a, 1995b) on muotoillut edelleen. Perttulan muunnosten jälkeen metodi sisältää kaksi päävaihetta, joihin kumpaankin sisältyy seitsemän osavaihetta. Ensimmäisen päävaiheen tavoitteena on muodostaa kustakin haastattelusta yksilökohtainen merkitysverkosto, ja toisen päävaiheen tavoitteena on muodostaa tutkittavan ilmiön yleinen merkitysverkosto tai yleisellä tasolla olevia tyyppejä, jotka sisältävät tutkittavilla ilmenevät tutkittavan ilmiön kannalta keskeiset merkitykset. Tutkimusaineistomme analyysi perustuu pääosin tälle Perttulan esittämälle muunnokselle.

5.4.1. Aineistoon tutustuminen ja teemoittelu

Metodin ensimmäisessä vaiheessa tutkimusaineistoon tutustutaan avoimesti. Luimme aineistoa useita kertoja läpi pyrkien muodostamaan kokonaiskäsityksen tutkittavien kokemuksista. Edelleen yritimme irtautua luonnolliseen asenteeseemme sisältyvistä ennakkokäsityksistä. Sulkeistamista teimme sekä ajattelutyön että keskinäisen keskustelun avulla.

Kun olimme muodostaneet kokonaiskäsityksen kunkin haastateltavan kokemuksista, jäsentelimme jokaisen haastattelun teemoihin sen sisällön mukaan. Teemoittelu tapahtui suhteessa ilmiöön, josta olimme kiinnostuneita. Korostamme, etteivät nämä teemat ole samoja kuin haastattelun ohjaamiseksi suunnittelemamme teemat. Kustakin haastattelusta nousi esiin 6-13 teemaa. Kaikista haastatteluista löytyi mallintyön yleistä kuvailua, uran alun ja ammatillisen kehityskulun kuvailua sekä tutkittavan yleisöön liittämiä merkityksiä. Lisäksi löytyi teemoja, jotka olivat yhteisiä vain osalle tutkittavista. Näitä olivat esimerkiksi itseen tuotteena, itseen työntekijänä ja muihin työntekijöihin liitetyt merkitykset. Osalla tutkittavista

nousi esiin oma henkilökohtainen teemansa. Näitä olivat suhtautuminen työssä vaadittaviin asioihin, onnistuminen versus epäonnistuminen, julkisuus sekä sukupolvien väliset erot työskentelyssä (LIITE 2).

5.4.2. Merkitysyksiköiden erottaminen

Metodin kolmannessa vaiheessa erotellaan aineistosta ns. merkityksen sisältävät yksiköt, jotka sisältävät tutkittavan ilmiön kannalta olennaisen merkityksen. Merkityksen sisältävät yksiköt ovat sellaisia tutkimusaineiston osia, jotka ovat sidoksissa laajempaan kontekstiinsa, mutta ymmärrettävissä myös yksinään. Yksiköiden erottaminen tapahtuu spontaanisti tutkijan intuition ohjaamana, kuitenkin siten, että hänen tieteenalansa eli meillä psykologia, rajaa tätä työtä. Tutkijan on pidettävä mielessään myös spesifi psykologinen ilmiö, jota hän tutkii.

Jaoin tutkimusaineistomme kokonaisuudessaan merkityksen sisältäviin yksiköihin poikkiviivoin (/). Tätä työtä tehdessämme yritimme pitää mielessämme tutkimusaiheemme ja erotella yksiköt suhteessa siihen. Yritimme päästä sisälle tutkittavien ajattelumaailmaan, jotta emme olisi jakaneet merkitysyksikköjä ulkokohtaisesti tekstin perusteella.

Seuraava esimerkki haastateltavan puheesta sisältää neljä merkitysyksikköä.

“Alussa tietysti jännitti, tottakai, että piti harjotella keinoja, että ennen kuin sä meet lavalle. Tyypillisin on se, et jos sä yrität nauraa ni jos rupee poski värisee tai jotain, et siit naurust ei tuu mitään, ni semmosia pitää niinku harjotella, että tietyil niinku lihasliikkeil pystyy niitä poistaa hirveen hyvin. Ja sit se katsekontakti et sä pystyt juttelee näin vaikka kuinka kauan ja se toinen ei saa niinku sulle vaivautunutta oloa sillee, et rupeisit niinku näin tekee, et et semmosia niinku.../ Hyvin pitkälle kans tää

ammatti on psykologiaa sillä lailla, että sun pitää, niin mielenkiintoinen pointti, se mikä tässä ammatissa on ehdottomasti, yks parhaimmista puolista on se että sä tapaat niin paljon ihmisiä, erilaisia ihmisiä, että jos sä jotain opit ni sust tulee hyvä ihmistuntija. Ihan mielettömän hyvä, että sä aistit ne väreilyt ja kaikki niin helposti ja sillä lailla et sä näät heti et tuutko sä toimeen vai et,/ tai taikka, sit tottakai kun tää on niinku, mä aina sanon et tää on hyvin pitkälle teatteria, että joskus tuntuu että mä oisin läpässy Teatterikorkeakoulun kokeet niinku menen tullen, koska tilanne on aina eri, se työ on aina eri, ihmiset on aina erit, sun pitää muut...muuntautuu koko ajan sen mukaan,/ et ainut oikee Linda on kotona neljän seinän sisällä. Tottakai koulussa, se nyt on ihan, mutta jos niinku töistä puhutaan, ni se on se työ...työminä ja se poikkeee niin paljon, taikka lavaminä poikkeee totaalisesti siitä tottakai mitä sä oot niinku neljän seinän sisällä kotona./ “

5.4.3. Kääntäminen

Neljännessä vaiheessa tutkittavan kieli käännetään tutkijan tieteenalan yleiselle kielelle eli tutkimuksessamme psykologian kielelle. Tämä tehdään jokaisen merkityksen sisältävän yksikön kohdalla. Käännöstyön tarkoituksena on, että tutkija ilmaisee sen avulla kunkin merkityksen sisältävän yksikön ilmentämän kokemuksen keskeisen sisällön. Samalla hän alkaa siirtää tutkimusaineistoa fenomenaliselta eli välittömän kokemuksen tasolta fenomenologiselle tasolle eli kohti merkitysverkostojen muodostamista. Tässä vaiheessa on tärkeää tutkimuksen luotettavuuden kannalta, että tutkija käyttää tietoisia reflektion ja mielikuvatasolla tapahtuvan muuntelun prosesseja.

Käännöstyötä tehdessämme pyrimme käyttämään mahdollisimman selkeää kieltä ja välttämään teoreettisia käsitteitä. Koska tässä vaiheessa omien ennakkokäsitysten sulkeistaminen on erityisen tärkeää koko tutkimuksen luotettavuuden kannalta, teimme

käännöstyön koko aineiston osalta yhdessä. Seuraavassa esimerkissä näkyy, miten teimme tämän vaiheen merkitsemällä käännöksen sulkeisiin isoilla kirjaimilla kunkin merkitysyksikön jälkeen.

No siit just, et ne tuntee mut ihmisenä. (LÄHEISET EIVÄT OSAA SUHTAUTUA ESIINTYMISEEN, KOSKA HE TUNTEVAT HÄNET IHMISENÄ HYVIN.) Harva ihminen taas ketä on yleisössä, ni eihän ne mitään tiedä musta, millanen mä oon. Ne kattoo sen luontevana sen touhun, ett se on tollanen, mitä se esittää lavalla. (HÄN AJATTELEE, ETTÄ KOSKA YLEISÖ EI TUNNE HÄNTÄ, SE LUULEE HÄNEN OLEVAN SELLAINEN IHMINEN, JOTA HÄN LAVALLA ESITTÄÄ.) Lähimmäiset on just, et ne tietää sen ihmisen, miten se käyttäytyy yleensä ja sen luonteenpiirteet. Se on aika ristiriitaista, jos esittää, etkä sä oo kova. Se näyttää pahalta ystävien mielestä ja vanhempien. (HÄN AJATTELEE, ETTÄ YSTÄVÄT JA VANHEMMAT KOKEVAT SEN, ETTÄ HÄN ESITTÄÄ AGGRESSIIVISIA ROOLEJA, RISTIRIITAISENA, KOSKA HE TIETÄVÄT HÄNEN OIKEAN LUONTEENSA. HÄN AJATTELEE, ETTÄ HEISTÄ NÄYTTÄÄ PAHALTA, KUN HÄN ESITTÄÄ AGGRESSIIVISIA ROOLEJA.)

5.4.4. Merkitysyksiköiden yhdistäminen teemoittain ja teemakertomusten muodostaminen

Kun jokainen merkityksen sisältävä yksikkö on käännetty tutkijan kielelle, se sijoitetaan johonkin haastattelusta nousseeseen teema-alueeseen. Tämän vaiheen tarkoituksena on jäsentää laajaa tutkimusaineistoa siten, että aineiston analyysi voi edetä luotettavalla tavalla ja toteuttaa fenomenologisen tutkimuksen periaatteet.

Tämän vaiheen toteutimme osittain leikkaa-liimaa-tekniikalla, osittain tietokoneen avulla. Osa

aiemmin löydetyistä teema-alueista yhdistyi tässä vaiheessa yhdeksi teemaksi. Kaikki merkityksen sisältävät yksiköt sijoitettiin johonkin teema-alueeseen, vaikka tässä vaiheessa näyttikin siltä, etteivät ne kaikki ole tutkittavan ilmiön kannalta oleellisia.

Kuudennessa vaiheessa tutkija etsii jokaisen teema-alueen sisältä merkitystihentymät ja muodostaa niistä teemakertomuksen. Sen jälkeen muodostetaan kustakin haastattelusta yksilökohtainen kertomus, joka etenee teema-alueittain. Tässä vaiheessa ne merkitysyksiköt, jotka eivät sisälly mihinkään ilmiön kannalta oleelliseen merkitystihentymään, putoavat pois.

5.4.5. Yksilökohtaisten merkitysverkostojen kirjoittaminen

Tässä vaiheessa tutkija pyrkii tavoittamaan ne merkitystihentymät, jotka näyttäytyvät teema-alueista riippumatta. Kaikille teema-alueille yhteisistä merkitystihentymistä muodostetaan lopullinen yksilökohtainen merkitysverkosto. Jotta jokaisen tutkittavan yksilökohtainen merkitysverkosto sisältäisi vain ne merkitystihentymät, jotka ovat oleellisia tutkimamme ilmiön kannalta, kirjoitimme ne useaan kertaan mielikuvatasolla tapahtuvan muuntelun avulla. Ne merkitystihentymät, joiden sisältöä pystyimme mielikuvatasolla muuttamaan muuttamatta tutkittavan kokemusta, eivät kuuluneet tutkittavan yksilökohtaiseen merkitysverkostoon.

5.5. Yhteiset kokemukset mielenkiinnon kohteena

5.5.1. Yleisen tiedon ongelma

Yleistämisen ongelma nousee esille metodin viimeisessä vaiheessa. Rauhalan edustaman (1990) eksistentiaalisen fenomenologian mukaan ihmisen ainutlaatuisuus ei oikeuta yleistysten tekemiseen. Yleistä ihmistä ei ole olemassa, eikä sen etsiminen tutkimuksellisesti ole siten mielekäästä (Rauhala, 1990). Ihmisen subjektiivista maailmankuvaa ja koettuja merkityssuhteita ei ole siirrettävissä kenenkään toisen koettuun maailmaan. Perttula (1993) viittaa siihen, että puhtaan fenomenologian perusajatuksena on oletus yleisen rakenteen olemassaolosta, eikä hänen mielestään tämä oletus ole ristiriitainen ihmisen koetun maailman ainutlaatuisuuden kanssa. Yleisellä rakenteella viitataan todellisuuden rakenteelliseen puoleen, ei sen reaalisiin sisältöihin (Perttula, 1995b). Esimerkiksi olemuksilla tarkoitetaan Perttulan (1995b) mukaan ihmisten kokemusten perustana olevaa kaikille samanlaista tajunnallista tapaa olla suhteessa maailmaan. Hänen mukaansa kokemusten yhteisten sisältöjen etsimistä voidaan perustella myös tilanteen näkökulmasta, koska ihmisten tilanteiden reaalisisältöihin sisältyy monia yhteisiä asioita. Tässä tutkimuksessa tutkijahenkilöiden tilanteeseen liittyviä yhteisiä asioita ovat esimerkiksi sukupuoli, ikä, taloudellinen aikakausi, kieli, asuinalue, jossain määrin koulutus ja ammatti. Samankaltainen tilanne ei sinänsä merkitse samanlaista tajunnallista tapaa kokea asioita, mutta se saattaa mahdollistaa samankaltaisten tajunnallisten merkityssuhteiden olemassaolon. Tutkimuksellisen mielenkiinnon takia halusimme selvittää, löytyykö tutkittavien kokemuksista jotain, mitä voisi kuvata kaikille yhteisenä.

5.5.2. Tyyppien muodostaminen

Menetelmän viimeisessä vaiheessa siirrytään yksilökohtaiselta tasolta yleisten merkitysten tasolle. Yksilökohtaisista merkitysverkostoista esiin nousseista, tutkittavan ilmiön kannalta keskeisistä sisällöistä muodostetaan yleinen merkitysverkosto. Mikäli tutkittavien yksilökohtaisissa merkitysverkostoissa ilmenevät tutkittavan ilmiön kannalta keskeiset merkitykset eivät asetu toistensa yhteyteen siten, että ne muodostavat yhden tutkittavan ilmiön yleisen merkitysverkoston, voidaan muodostaa tarvittava määrä tutkittavaa ilmiötä kuvaavia tyyppejä. Tutkijan on kuitenkin koko ajan käytävä reflektiivistä vuoropuhelua yksilökohtaisen merkitysverkoston ja muodostettavan yleisen merkitysverkoston tai tyyppien välillä, jotta yleisen yhteys yksilökohtaiseen säilyy.

Yleisten merkitysten tavoittamiseksi käytimme sovellettuna Perttulan (1994a,1995b) metodin toista päävaihetta. Poimimme ensin jokaisesta yksilökohtaisesta merkitysverkostosta olennaisimmat asiat, joista muodostimme tiiviit yleisen merkitysverkoston ehdotelmat. Tämä vastaa Perttulan sovelluksen toisen päävaiheen viidettä kohtaa. Näissä ehdotelmissa tutkittavan tutkittavaan ilmiöön liittämiä merkityksiä kuvataan yleisellä tasolla. Tarkastellessamme yleisen merkitysverkoston ehdotelmia suhteessa toisiinsa, huomasimme, ettei niistä voida muodostaa yhtä yleistä merkitysverkostoa, koska ehdotelmien keskeiset sisällöt eivät olleet kaikille tutkittaville yhteisiä. Joissakin yleisen merkitysverkoston ehdotelmissa näyttäytyi kuitenkin niin paljon yhteisiä sisältöjä, että ne voitiin yhdistää tyyppiksi. Muodostaessamme tyyppejä käytimme apuna yleisen merkitysverkoston ehdotelmia, mutta loppujen lopuksi kirjoitimme tyytit nostamalla yksilökohtaisista merkitysverkostoista ydinsisällöt yhdistäen ne suoraan tyypeiksi. Viidestä ehdotelmasta muodostui kolme tyyppiä.

6. MALLIEN KOKEMUKSET

6.1. Yksilölliset kokemukset

Seuraavassa kuvaamme tutkittavien esiintymiseen liittämiä merkityksiä ilmentävät yksilökohtaiset merkitysverkostot. Tutkimukseemme omaksumamme Rauhalan (1986) ihmiskäsityksen mukaisesti näissä merkitysverkostoissa näyttäytyy tutkittavan kokemuksen ainutlaatuisuus ja yksilöllisyys. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden nimet on muutettu.

6.1.1. MIA

Hän on tehnyt mallin töinä muotinäytöksiä ja kuvauksia kahden vuoden ajan sekä osallistunut kauneuskilpailuihin. Hänet kannusti alalle äiti, joka itse olisi nuorena halunnut mallin töihin. Mallin työ ei ole niin hienoa kuin hän odotti, mutta hän pitää työstä, koska pääsee esiintymään yleisölle ja koska häntä ihailtaan hänen ammattinsa takia. Hän katsoo itseään ikään kuin muiden silmin ja häntä viehättää ajatus siitä, että häntä pidetään kauniina.

Hän on epävarma itsestään, mutta haluaa esiintyä yleisölle. Vieraille ihmisille esiintyessään hän muuttuu itsevarmaksi esiintymisroolin kautta ja hänelle tulee hyvä olo lavalla, vaikka hän olisikin jännittänyt näytöstä etukäteen. Jos yleisössä on hänen tuttaviaan, hän jännittää, koska haluaa olla heille täydellinen esiintymisessään. Hän alunperin epäröi lähteä mallin töihin, koska ajatteli tuttaviensa pitävän häntä epäsovivana alalle. Siksi hän kokee onnistumisen paineita heidän edessään. Täydellisyyteen pyrkimisensä takia hänestä on erityisen epämiellyttävää esittää alusvaatteita tuttavilleen. Hän miettii esiintyessään, millainen on heidän mielestään. Silloin kun yleisö on vieras, hän osaa olla rento. Etäisyys luo varmuutta hänen esiintymiseensä. Esimerkiksi kilpailuissa häntä ei häiritse, että hänen

vartaloaan arvioidaan, koska yleisö on hänelle vieras. Roolin kautta hän kestää katseet ja arvostelun lavalla. Itsevarmuus, joka hänellä syntyy roolin kautta, katoaa kuitenkin helposti, jos hän kuulee negatiivista palautetta näytöksen aikana yleisöltä. Hänen keskittymistään näytökseen muutenkin saattavat häiritä erilaiset asiat, kuten esimerkiksi epämiellyttävät vaatteet ja esiintymisympäristö, mutta kiire estää häntä esiintymistilanteessa ajattelemasta niitä ja tukee siten hänen hataraa esiintymisrooliaan. Hän ei halua, että yleisö näkee hänen esiintymisroolinsa taakse. Päinvastoin kuin esiintymistilanteessa, hän tuntee itsensä vapautuneeksi ja epävarmaksi muualla, jos vieraat ihmiset katsovat häntä, mutta tuttaviansa seurassa hän on muualla rento. Hän tulee epävarmaksi, koska hän ei henkilökohtaisessa tilanteessa ole varautunut katseisiin ja arvosteluun, vaan on oma itsensä. Hän ei koe olevansa silloin yleisöä varten, eikä halua että häntä katsotaan. Lavatilanteen hän kokee sen sijaan julkisena ja siellä ollessaan nauttii siitä, että häntä katsotaan.

Hän miettii, mitä ihmiset hänestä ajattelevat. Hän on herkkä arvostelulle ja haluaa, että he hyväksyvät hänet. Siksi hänelle on tärkeää, että ihmiset tulevat hyvälle tuulelle, kun hän katsoo heitä ja hymyilee heille. Hän haluaa saada heidät hymyilemään takaisin. Hänen on helpompi katsoa esiintyessään miehiä kuin naisia, koska hän kokee naisten arvostelevan häntä enemmän. Pyrkimällä saamaan myönteistä palautetta ja karttamalla negatiivista arvostelua hän mahdollistaa oman lavatyönsä onnistumisen, sillä hän tuntee itsensä vapautuneeksi, jos yleisö osoittaa pitävänsä näytöksestä. Kriittistä palautetta hän haluaa kuulla näytöksen jälkeen hyvin läheisiltä ihmisiltä kehittyäkseen mallina. Koska hän haluaa onnistua ihmisten edessä, kauneuskilpailut tilanteina vaativat häneltä erityistä panostusta. Alunperin hän ei halunnut osallistua niihin, koska ei halunnut verrata itseään muihin malleihin ja pelkäsi, mitä ihmiset hänestä ajattelevat. Hän kuitenkin lähti kilpailutoimintaan mukaan, jotta saisi töitä sitä kautta. Kilpailut muista esiintymistilanteista erottaa se, että hänen on niissä pakko alkaa verrata itseään muihin tyttöihin, mitä hän muuten ei tee. Hän kokee kilpailun alussa, ettei voi pärjätä, koska muut ovat niin kauniita. Koska hän kuitenkin haluaa olla paras, hänen on alettava vertailla mallien ulkonäköä ja luonteita. Hän muodostaa käsityksen kilpailijoista etsimällä heidän heikot puolensa ja nostaa sitä kautta omaa itsetuntoaan. Hän luo vähitellen

kilpailun kuluessa itselleen niin suuren tunteen paremmuudestaan, että kilpailee lopulta mielessään voitosta. Koska hän arvioi itseään onnistumisen perusteella, hän on hyvin pettynyt, jos ei kilpailussa sijoitukaan, kuten on odottanut. Hän ei halua ihmisten näkevän hänen epäonnistumistaan ja pelkää joidenkin olevan vahingoniloisia. Koska hän menettää tunteen omasta hyvydestään epäonnistuttuaan, hänen on vaikea hyväksyä, että joku kehuu häntä siitä huolimatta. Hän on aina suhtautunut omaan epäonnistumiseensa tällä tavoin.

6.1.2. PAULIINA

Hän on tehnyt mallin töitä muutaman vuoden ajan. Hänen työnsä on koostunut muotinäytöksistä, muutamista kuvauksista ja kauneuskilpailuista. Mallintyöt ovat merkinneet hänelle mahdollisuutta kehittää itseään. Mallikursseille mennessään hän oli arka ja epävarma ihminen eikä ajatellut hankkivansa kurssin kautta ammattia. Hän jännitti ja pelkäsi esiintymistä, koska ajatteli, että ihmiset tulevat näytökseen katsomaan häntä. Muuntautuminen esiintymisrooleihin oli hänelle vaikeaa. Mallintyöstä on tullut hänen päätyönsä, koska esiintymiskokemuksiensa myötä hän on oppinut muuntautumaan ja nauttimaan esiintymisestä. Hänen kiinnostuksensa työhön on kasvanut, kun hän on sen kautta huomannut uusia piirteitä itsessään. Hän muuttuu esiintymisroolissaan säteileväksi ja tuntee siksi olevansa esiintyessään erilainen kuin muuten. Hän muuttuu esiintyessään avoimemmaksi ja hyväksyy silloin itsensä. Hän kokee nykyisin olevansa erilainen ihminen myös työn ulkopuolella kuin aloittaessaan mallin työt, sillä hän on avoimempi, itsevarmempi ja suuntautuneempi ulospäin.

Hänen vanhempiensa on ollut vaikeaa suhtautua hänen esiintymistyöhönsä. Kun hän muuttuu esiintymisroolissaan lavalla, hän on vanhemmilleen etäisempi, eikä enää heidän suloinen pikkutyttönsä. He antavat useimmiten negatiivista palautetta hänen työstään sanoen, ettei hän ole oma itsensä. He kokevat esimerkiksi aggressiiviset ja maskuliiniset roolit ristiriitaisina hänen luonteensa kanssa. Hänen mielestään hänen vanhempansa eivät kykene yhdistämään sitä, millainen hän on lavalla, siihen millainen hän on sen ulkopuolella. Hän

kuitenkin osoittaa itsenäisyyttään ja riippumattomuuttaan heistä esiintyessään julkisesti, mutta hän haluaisi, että he ymmärtäisivät, että esiintyminen kuuluu hänen työhönsä.

Hänen suhtautumisensa mallin työssä vaadittaviin asioihin on ristiriitainen. Koska esiintyminen merkitsee hänelle ammattia, hän pyrkii tekemään siinä parhaansa osoittaen ammattitaitonsa ja itsevarmuutensa. Toisaalta hänelle on hyvin tärkeää, että hänen oma luonteensa ja luonnollinen ulkonäkönsä korostuisivat tässä työssä. Hän kokee joidenkin työtilanteiden olevan ristiriidassa luonteensa kanssa. Hän on esimerkiksi harjoituksissa huomannut, että hänen on vaikea katsoa itseään peilistä ja ajatella olevansa paras. Hän ei pidä kuvauksista, joissa häntä käsketään muuntautumaan eroottiseksi. Hän ei myöskään pysty hyväksymään, että kilpailuissa ventovieraat ihmiset tuijottavat häntä arvostellen, kun hän on alusvaatteet päällä. Vaikka hän näytöksissä on jo tottunut esittämään erilaisia rooleja, hän on helpottunut päästessään pois esiintymistilanteesta ja saadessaan olla oma itsensä, sillä hän pelkää, että ihmiset pitävät häntä esiintymisroolinsa kaltaisena. Siksi hän ei haluaisi esittää rooleja, joissa hänen täytyy olla kovannäköinen. Hän kokee olevansa kiltti, iloinen ja hymyilevä tyttö ja haluaisi ihmistenkin ajattelevan hänestä niin. Mallin työ ei ole muuttanut häntä niin kuin malleja, jotka tulevat pinnallisiksi, pitävät itseään erityisinä ja haluavat töiden avulla kuuluisuutta. Pinnallisuus merkitsee hänelle, ettei malli erota esiintymistilanteen roolia muusta todellisuudesta. Hänelle esiintyminen merkitsee työtä, joka on irrallaan hänen muusta elämästään. Jotkut pinnalliset ja ylpeät mallit ovat ylenkatsoneet häntä, eikä hän alistuvana ja kilttinä ihmisenä ole pystynyt puolustautumaan. Hänestä tuntuu, että hän luonnollisella ja kiltillä olemuksellaan ärsyttää joitakin ihmisiä. Hyväuskoisuutensa vuoksi joidenkin mallien ilkeys on ollut hänelle yllätys.

6.1.3. ANU

Hän on tehnyt mallin töitä noin viiden vuoden ajan. Ne merkitsevät hänelle harrastusta opiskelun ohessa ja hän tekee niitä harvoin. Hän on työskennellyt lähinnä muotinäytöksissä ja on osallistunut muutamiin kauneuskilpailuihin.

Hän haluaa tehdä työnsä huolellisesti ja ammattitaidolla, jotta hänelle riittäisi alalla töitä. Töiden saaminen riippuu siitä, ovatko vaatteita myyvät firmat tyytyväisiä häneen ja siksi hän pyrkii toteuttamaan heidän toiveensa ja työskentelemään virheettömästi. Töiden alussa hän jännitti, koska pelkäsi firmojen edustajien olevan vihaisia virheen tapahtuessa. Nykyään hän ei enää jännitä, vaan nauttii esiintymisestä. Hän huomioi jokaiseen työhön liittyvässä asiassa ensin firman näkökulman eli sen, kuinka vaate saadaan parhaiten myydyksi. Hän korostaa, että mallin pitää olla muuntautumiskykyinen, rohkea, kohtelias, iloinen ja taitava tuomaan vaatetta esille, jotta hän pystyy työskentelemään hyvin firman parhaaksi. Hän pitää näitä vaatimuksia mallin ominaisuuksista luonnollisesti työhön kuuluvina asioina ja pyrkii toteuttamaan niitä hyvin velvollisuudentuntoisesti. Hän ei koe työssä vaadittavien asioiden olevan ristiriidassa oman persoonansa kanssa. Hän esimerkiksi näyttelee mielellään erilaisia rooleja työssään.

Hän ajattelee työtä kokonaisuutena. Siksi hänelle on tärkeää, että mallit panostavat näytöksessä yhteistyöhön, eikä kukaan pyri erottautumaan joukosta. Hän ajattelee, että yleisölle riittää, että hänen kaltaisensa tavallinen tyttö esittelee vaatteita, eikä mallin tarvitse yrittää olla mitenkään erikoinen. Hän pyrkii esiintyessään positiiviseen vuorovaikutukseen yleisön kanssa. Hän pitää nuoresta yleisöstä, koska se on yleensä innostunut näytöksestä ja antaa sillä tavoin kiitoksen tehdystä työstä malleille. Jos yleisö arvostelee häntä, hän ajattelee olevansa työväline, eikä siksi ota yleisön arvostelua henkilökohtaisesti. Hän ajattelee, että arvosteleminen sekä yleisön että mallien taholta kuuluu naisten tyyliin, eikä välitä siitä. Hän ei vertaile ulkonäköään muiden mallien ulkonäköön, mutta vertailee, kuinka taitavia mallit ovat työssään ja ottaa mallia taitavilta malleilta, koska haluaa kehittyä työssään. Hän on itsekin valmis jakamaan ammattitaitoaan uusille malleille ja on pettynyt,

etteivät he aina ota neuvoja vastaan, koska eivät ymmärrä, että hän puhuu kokemuksensa kautta.

Koska hän itse erottaa selkeästi työroolin yksityiselämästään ja tuntee itsensä tavalliseksi ihmiseksi, hänestä on tuntunut oudolta, että jotkut ovat odottaneet hänen muuttuvan kauneuskilpailujen myötä ja että jotkut ovat alkaneet ihailla häntä. Mallin töistä hän on saanut itseluottamusta ja- tuntemusta. Hän on oppinut, että ne asiat, mitä hän haluaa, ovat saavutettavissa. Hän oli työn alussa epävarma omasta ulkonäöstään ja jännitti sen takia, mutta on työssään huomannut, että hänestä saa kauniin.

6.1.4. SAARA

Hän on tehnyt mallin töitä 15 vuotta, joista ammatikseen noin 12 vuotta. Nuorempana hän toimi enemmän valokuvamallina, mutta nykyisin hän työskentelee pääasiassa näytösmallina. Hän ei pitänyt mallinuraa ammattivaihtoehtonaan, mutta ajautui alalle pärjättyään muutamissa kauneuskilpailuissa. Mallin uran alussa hän koki, että muuttaminen kotoa vieraaseen ympäristöön ja valinta missiksi pakottivat hänet aikuistumaan nopeasti. Tultuaan valituksi missiksi hän koki olevansa julkista omaisuutta, eikä enää tavallinen ihminen. Siksi hän koki velvollisuudekseen osallistua tilanteisiin, joihin ei aikaisemmin olisi mennyt. Hän muuttui kovemmaksi ja itsevarmemmaksi selviytyäkseen näistä tilanteista, esimerkiksi suorasta televisiolähetyksestä. Jälkeenpäin hän on ihmetellyt rohkeuttaan mallin uran alussa.

Koska hän on työskennellyt alalla kauan, hänen suhtautumisensa työhön on ristiriidatonta. Mallintyö merkitsee hänelle ammattia, jonka hän erottaa selkeästi yksityiselämästään. Hän pitää itseään ammattilaisena verrattuna nuoriin malleihin. Hän on tyytyväinen, että hänelle on muodostunut persoonallinen tyyli työssään, josta hänet tunnetaan. Hänet on opittu tuntemaan huolellisena, vastuuntuntoisena ja varmana työntekijänä ja hän ajattelee näiden luonteenpiirteidensä avulla pysyneensä alalla kauan.

Hän arvioi työnsä tulosta kriittisesti. Hänelle on työssään tärkeää ammattitaito eli se, että

hän pystyy esittämään tuotteen mahdollisimman hyvin muuntautumisen avulla ja siten luotua ostajalle halutun mielikuvan. Onnistuminen työssä merkitsee hänelle, että hän pystyy myymään vaatteen tämän mielikuvan kautta. Myös yleisöön hänellä on ammattimainen suhtautuminen. Kuten näyttelijä, hän tuntee onnistuvansa työssään, jos saa yleisön viihtymään muotinäytöksessä. Silloin hän viihtyy työssään itsekin ja hän tuntee, että hänen työllään on merkitystä.

Hänellä on selkeä käsitys itsestään. Hän on oma itsensä sekä työ- että yksityiselämässä ja arvostaa itseään sellaisena kuin on. Koska alalla työvälineenä on oma ulkonäkö, hän on joutunut miettimään omaa suhtautumistaan siihen. Mallit kilpailevat töistä ja he saattavat kokea tulevansa vähätellyiksi, jos eivät saa työtilaisuutta, johon haetaan eri näköistä mallia. Siksi he alkavat helposti kadehtia toistensa ulkonäköä ja jopa luonteenpiirteitä. Hän itse arvostaa ihmisten erilaisuutta ja tyytyy niihin työtilaisuuksiin, joita hänelle tarjotaan. Hän ajattelee nöyryydestään olevan etua myös työn saannissa.

6.1.5. LINDA

Hän on tehnyt mallin töitä usean vuoden ajan. Hänen työnsä sisältää uusien mallien kouluttamista, muotinäytöksiä, juontotehtäviä, kilpailuja ja kuvauksia sekä Suomessa että ulkomailla.

Hänen kokemuksiaan alalta leimaa voimakkaasti julkisuus, joka muutti hänen elämänsä täysin hänen voitettuaan suuren kauneuskilpailun. Julkisuuden takia hän joutui aikuistumaan nopeasti ja hän on joutunut selkeyttämään käsitystään itsestään. Hänen on myös ollut pakko oppia hyväksymään itsensä työskennellessään kauneusalalla.

Hänen työssään tekemiensä eroottisten kuvien ja lehdistön kirjoitusten perusteella hänestä on syntynyt julkisuuteen mielikuva, jonka hän kokee olevan ristiriidassa itsensä kanssa. Hän kokee yksityisen minänsä olevan täysin erilainen kuin hänen työroolinsa, jonka perusteella ihmiset hänet leimaavat. Hän itse ei näe tekemissään kuvissa itseään vaan tuotteen, joka on

syntynyt harkitun työn tuloksena.

Julkinen leima on hankaloittanut hänen elämäänsä. Se on kaventanut hänen yksityistä elämänpiiriään, minkä hän kokee raskaana. Häneen kiinnitetään huomiota joka paikassa, mikä saa hänet tuntemaan itsensä vaivautuneeksi. Miehet pitävät häntä seksisymbolina ja häiritsevät häntä. Naiset kokevat hänet uhkana. Hän on joutunut miettimään suhtautumistaan kateuteen ja mustasukkaisuuteen, joka häneen kohdistuu. Häneen kohdistuvien ennakkoluulojen takia hänen suorituksiaan arvioidaan kriittisesti muillakin aloilla, joilla hän työskentelee ja hän kokee paineita onnistua täydellisesti töissään.

Hän kokee muuttuneensa uransa alkuajoista paljon. Hän on opetellut arvioimaan ihmisiä ja käyttäytymään itselleen suotuisalla tavalla sekä työssä että sen ulkopuolella. Hän suojelee itseään käyttäytymällä jatkuvasti harkitusti eri rooleissa tilanteiden ja ihmisten mukaan ja siksi kokee olevansa työssä myös vapaa-aikanaan. Harkinta ilmenee luotaantyöntävänä käyttäytymisenä julkisilla paikoilla ja varovaisena suhtautumisena lehdistöön. Roolien avulla tapahtuva itsesuojelu kuitenkin vahvistaa hänestä ihmisillä olevaa väärää mielikuvaa. Hän yrittääkin toisinaan luopua rooleista ja olla oma itsensä, mutta tulee silloin loukatuksi ja joutuu taas turvautumaan niihin. Näin hän on vähitellen menettänyt luottamuksensa ihmisiin. Toisinaan hän ei jaksa ylläpitää itsesuojelua vaan eristäytyy kotiinsa, missä hän ainoastaan pystyy olemaan oma itsensä.

Hän korostaa, että hänen alalla kokemansa vaikeudet johtuvat julkisuudesta, ei itse mallin työstä. Vaikeuksista on ollut myös myönteisiä seurauksia. Ne ovat kasvattaneet häntä ja niiden avulla hän on oppinut asettamaan oman elämänsä arvot kohdalleen. Julkisuuden avulla hän on pystynyt takaamaan työssä menestymisen saamalla näkyvän aseman mallimarkkinoilla. Siksi hänellä on lehdistöön ristiriitainen suhtautuminen. Toisaalta hän tarvitsee sen tarjoamaa positiivista julkisuutta saadakseen töitä, mutta toisaalta hän menettää samalla itselleen tärkeää yksityisyyttä.

6.2. Mallien kokemuksista löytyneet yhteiset sisällöt

Kuvaamme seuraavassa kolme tyyppiä, jotka syntyivät mallien kokemusten yhteisistä sisällöistä. Nimesimme tyypit Etsijäksi, Ammatilaiseksi ja Kameleontiksi. Etsijä- tyyppiin kuuluvat Miia ja Pauliina. Ammatilainen- tyyppi muodostavat Anun ja Saaran kokemuksista löytyneet yhteiset sisällöt. Kameleontti -tyyppi kuvaa Lindan kokemuksia. Jokaisen tyyppiin keskeiset piirteet on koottu ranskalaisin viivoin. Lisäksi jokainen tyyppi esitetään kertomuksen muodossa, jonka muodostaminen selitettiin luvussa 5.5.2.

Etsijä:

- lyhyt työkokemus,
- minäkuvan selkeyttäminen,
- suhde esiintymistyöhön ristiriitainen,
- läheisten suhtautumisen vaikutus kokemuksiin

Mallilla on työkokemusta alalta muutaman vuoden ajalta. Hän nauttii esiintymistyöstä. Hänen itseensä liittämät merkitykset ovat epäselviä ja hän pyrkii selkeyttämään niitä esiintymistyön kautta. Hän tuo työssään esille sellaisia puolia itsestään, jotka eivät muualla ole tulleet esille ja pitää niistä piirteistä itsessään. Hänelle on tärkeää, mitä hänestä ajatellaan ja siksi hän haluaa näyttäytyä tietynlaisena. Erityisesti läheisten suhtautuminen esiintymistyöhön on hänelle ongelmallista. Hän ei ole pystynyt erottelemaan itseensä työssä liittämääns merkityksiä muista itseensä liittyvistä merkityksistä eikä siten muodostamaan selkeää kuvaa itsestään.

Ammattilainen:

- pitkä työkokemus,
- suhde esiintymistyöhön ristiriidaton ja ammattimainen,
- käsitys itsestä selkeä,
- läheisiin ei liitetä merkityksiä

Mallilla on työkokemusta alalta usean vuoden ajalta. Hänen suhteensa työhönsä on ristiriidatonta, koska hän on pystynyt yhdistämään itseensä työssä liittämät merkitykset selkeäksi osaksi itseensä liittämiensä merkitysten kokonaisuutta. Esiintymistyö merkitsee hänelle ammattia ja ammattitaidon osoittaminen työssä on hänelle tärkeää. Hän kokee itsensä työvälineenä eikä ota arvostelua henkilökohtaisesti. Kauneusalan takia hän joutuu pohtimaan itsensä hyväksymistä ja päätyy itsensä hyväksymiseen ja arvostamiseen.

Kameleontti:

- pitkä työkokemus,
- julkinen leimautuminen,
- roolien käyttäminen

Mallilla on kokemusta alalta usean vuoden ajalta. Julkisuus leimaa hänen kaikkia kokemuksiaan alalta. Hänen suhteensa mallin työhön ja yksityiselämään on ristiriidaton, mutta julkisuuteen ristiriitainen. Roolien avulla hän suojelee itseään julkisuudessa. Julkisuus kaventaa hänen yksityiselämänsä, mistä hän kärsii. Hänen on pakko erotella itseensä työssä ja yksityiselämässä liittämät merkitykset häneen julkisuudessa liitetystä mielikuvista, jotta hän pystyy muodostamaan itsestään selkeän kuvan.

7. VAIKUTELMAN SÄÄTELY MALLIN TYÖSSÄ

7.1. Kulisseista “catwalkille”

Mallin työ sisältää muotinäytöksiä, kuvauksia ja myös osallistumista kauneuskilpailuihin. Mikäli malli työskentelee mallitoimiston palkkaamana, hänen työtään ohjaavat toimiston johtaja sekä yritykset, jotka ostavat mallitoimistolta tuotteillaan esittelijöitä. Osa malleista työskentelee itsenäisesti freelancerina, jolloin yritykset ovat suoraan heidän asiakkaitaan. Mallilta odotetaan muuntautumiskykyä, positiivista suhtautumista ja sopeutumista sekä työn tilaajan että mallitoimiston johtajan toiveisiin. Muuntautumiskyvyllä tarkoitetaan sitä, että mallin täytyy kyetä esittämään erilaisia rooleja riippuen esiteltävästä tuotteesta ja mielikuvasta, joka yleisölle halutaan välittää. Malli on siis väline, jonka avulla tuotetta pyritään tuomaan esille.

“...ku kuvauksissa ihminen saa semmost tietty vihaa, niin sillä tavalla täytyy tosiaan olla ku näyttelijä, et sen täytyy niinku ennen näytelmääkin nii saada itseensä semmonen fiilis, et hei nyt, et joku rooli päälle. Et täs on vähän sama juttu. Plus ei niinku mä sanoin, et niinku sporttinäytökset ja noikii niin, sun täytyy ihan erilailla suhtautuu niihin. Kun se, että sul on joku klassinen näytös, missä sä kävelet kauniisti ja oot ylväs ja tällanen. Ku sitten se sporttinen näytös on just se, että sulla täytyy olla hirvee draivi päällä jo heti ensimmäisest sisääntulost lähtien ja ja niinku mä sanoin, että siinä sporttises näytökses, niin usein tai mitä mulla oli viime viikolla, nii siinä niinku ne vaatteet oli just semmosia kaljasaavinpeittoja, niin ethän sä voinu niinkun, sä et niistä, kukaan ei nää mitää ku niit on puettu viis kerrosta päällekkäin ja pipot syvällä päässä ja sitte sä tanssit siellä ja huhkit ku heinämies, niin ei kukaan niinku niistä vaatteista nää semmosia yksityiskohtia. Vaan niinku mä

puhuin, että nii, siinä luodaan niinku tiettyjä mielikuvia siitä, et mitä on.”

Koska malli ei voi esiintyessään itse valita rooleja, vaan ne määräytyvät esiteltävän tuotteen mukaan, hän ei pysty juurikaan kontrolloimaan mielikuvaa, jonka yleisö hänestä saa. Työhön kuuluvaa esiintymistä ei siten varsinaisesti voida pitää sellaisena vaikutelman säätelynä, joka liittyy yleiseen ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Vaikka konkreettinen esiintymistilanne ei sallikaan vapautta, joka liittyy yksilön vaikutelman säätelyyn muissa sosiaalisissa tilanteissa, tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että tutkittavat kuitenkin loivat mielessään merkityksiä, jotka viittaavat tähän prosessiin. Esiintymistilanteessa yleisön ja esiintyjän roolit määrittyvät selkeämmin kuin tavallisissa sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Esiintymistilanne voidaan siten nähdä näyttämönä vaikutelman säätelylle, vaikka vaikutelmien luominen voikin tapahtua vain esiintyjän tajunnassa. Vaikutelman säätelyyn liittyvät prosessit paljastuivat myös sen kautta, mitä tutkittavat toivat esiin arkielämästään ja esiintymistyön suhteesta siihen.

7.2. Minäkuvia, mielikuvia ja harhakuvia

Seuraavassa tutkimuksen tuloksia eli edellä esiteltyjä tyypikertomuksia tarkastellaan vaikutelman säätelyä koskevien teorioiden valossa. Teoreettista tarkastelua on havainnollistettu alkuperäisestä aineistosta poimituin esimerkein. Etsijä, ammattilainen ja kameleontti erosivat vaikutelman säätelyltään. Erot näyttäytyivät mallin työn merkityksessä minäuskomusten ja identiteetin muovaajana. Minäorientaatio vaikuttaa siihen, millainen esiintymistyön vaikutus on käsityksiin itsestä.

7.2.1. Ristiriitainen Etsijä

Etsijä-tyyppi muodostui Miian ja Pauliinan yleisten merkitysverkostojen ehdotelmista. Tyyppiin kuuluvat tutkittavat etsivät itseään esiintymistyön kautta. Molemmat ovat löytäneet työn kautta uusia positiivisia puolia itsestään. He pohtivat työssään omaa minäänsä.

“ Mun mielestä on ihanaa olla siel lavalla, ku kaikki katsoo sua ja sä oot jotenkin näyt... kai joku semmonen, en mä tiedä mistä se sitten... Tykkää siit, et ihmiset sit katsoo tai jotain. Onhan siin varmaan sekin osaltaan, et kyllähän niinku mallei vissiin ihailaan, et ehkä sekin vaikuttaa...kuulostaa kauheen itsekeskeiseltä tollanen.” (Mia)

“ Mul tulee määrätty hyppy siihen, et mä alan nauttii esiintymisestä, mitä must ei välttämättä kadulla huomaa, et saatan kävellä pää alaspäin, et älkää kattoko ketää. Sit siel laval nii, et oikeestaan sitä kasvaa jotenkin siel laval. Sillai et tosiaan vetää kaikkes, et jos määhän nyt olisin paras. Siin tulee aina määrättyl tavalla sellanen. Kyl siin muuttuu, tulee avoimemmaks oikeestaan ku menee lavalle.” (Pauliina)

Heidän suhtautumisensa työhön on ongelmallista ja ristiriitaista. Molemmille on yhteistä, että he eivät vielä pysty erottamaan omaa henkilökohtaista minäänsä siitä, minkälaisia heidän tulee olla esiintymistilanteessa. Mia kokee työssä saamansa arvostelun uhkaavana ja ottaa sen henkilökohtaisesti. Pauliina puolestaan ei pysty vapautuneesti esiintymään sellaisessa roolissa, jonka hän ei koe kuuluvan omaan minäänsä.

“...ku määhän oon aika muodokas, niin must tehdään tosi eroottisia ja seksikkäitä kuvia. Ku määhän en oo se ihminen ketä siin kuvassa on ni määhän en pysty sulattaa sitä. Se on jotain nii kauheeta tiedäks, jos sä näät ittes jonain seksisymbolina kuvis. Ja se et sut määrättyl taval pakotetaan, et teet näin ja otat sen ilmeen. Et jos itte sais

määrätä, niin enkö mä ottas jotain hempeitä kuvii. Et ku tulee se ristiriita, et minkä takii halutaan jostain tyypist tehdä jotain toista. Et siit tosiaan tehdään se, ettei se oo vaan, et katotaan, et jos sä oot tollanen ja tollanen. Et se tuntuu sellaselt aika vääristetylt.” (Pauliina)

“...ja sit oli tää yks kilpailu missä mä en ollu kolmen parhaan joukos, ni se oli oikeistaan aika kovakin paikka sillee just ensinnäkin kun se tuli telkkarist kotimaassa ja kilpailu käytiin kotimaassa. Et ku on kuitenkin sillai aika hyvin pärjännyt, että on ollu kolmen joukossa aina ja sit on tommonen kilpailu, joka tulee telkkarist ja sit sä et oo kolmen joukos, nii se oli aika rankka paikka sillee. Ja just ku sä oot saanu itelles sen olon, et nyt niinku taistellaan voitost. Mä olin pettynyt just siihen, etten päässy millekään sijalle ja kaikki periaatteessa niinku näki sen. Sit on vaan semmonen olo, et jos sä oot tommoses, ni ettei ihmiset ajattele sitä ni hähä, ei se pärjännytkään. Et silloinkin kun mä lähdin kilpailuihin, nii mä ajattelin aika paljon sitä niinku mitä muut ajattelee ja tälle.” (Mia)

Molempien epävarmuus itseensä työssä liittämistä merkityksistä on yhteydessä heidän ajatuksiinsa läheistensä suhtautumisesta heidän työhönsä. Läheiset tuntevat heidät ja näkevät heidän esiintymisrooliensa taakse, mikä saa heidät tuntemaan itsensä epävarmaksi esiintymistyössään.

“...jos näytöksessä on tuttuja paljon, nii sit mä saatan jännittää sitä enemmän. Tuttujen läsnäolo tekee sen jotenkin epämiellyttäväks. Silloin tulee jotenkin semmonen olo, et sit just pitäis olla niinku hyvä. Jotenkin tulee semmosii paineita. Mitä läheisimpii ihmisii siel on, nii sitä vaikeempi se on ja se johtuu siitä sit taas, et mä olen semmonen, et jos on oikein läheiset ihmiset, niin sit haluis olla mahdollisimman täydellinen. Nii sit on semmonen olo, et kui nyt on. Mut jos on ihan vierait ihmisii, nii sit ei oo mitään välii. Siin voi olla jotain semmost, et ku mäkin

sillai jotenkin aristelin mennä mukaan tähän hommaan, et ku mä aattelin, et tutut aattelee, et miks toi niinku menee sinne. Et tommonen noi ja tuol se nyt on. Sit ku sä meet sinne , nii sit sun pitäis näyttää niille jotenkin, et sä oot niinku hyvä.” (Mia)

“ Se on aika. ovelaa kyllä, et harvemmin sellaselt lähimmäiselt saa sitä positiivista palautetta. Siin tulee just se mallinhommissa, et lähimmäiset kattoo, et apua et mikä tyyppi tuol laval menee, et eihän se oo mejän oma tyttö ja mun kaveri. Siin tulee se kritiikki, et monesti ne ei pysty suhtautumaa sillai, et mä esiinnyn. Esimerkiks mun vanhemmat, niin ne näkee mussa sellasen suloisen pikkutyön. He ei voi käsittää, et minkätakii täytyy olla joku muu, mitä sä et todellisuudes ole.” (Pauliina)

Etsijä- tyyppin kokemukset heijastavat identiteetin perustumista minän ulkopuolisiin, eli sosiaalisiin ja julkisiin kokemuslähteisiin. Kokemuksista ilmenee huolestuneisuus mielikuvasta, joka itsestä esiintymisen kautta syntyy yleisölle ja varsinkin läheisille ihmisille. Yleisön mielipiteillä on tälle tyyppille suuri merkitys. Etsijää voitaisiinkin kuvata sosiaalisen identiteettiorientaation, julkisen itsetietoisuuden ja voimakkaan itsetarkkailun käsitteillä. Etsijä yrittää parhaillaan selkeyttää omaa minäkäsitystään esiintymistyön kautta. Etsijän minän selkeyttämisprosessia kuvaa joustavuus ja sosiaalinen riippuvuus. Tyyppin kokemuksista ilmeni pyrkimys tuoda esille esiintymistyön kautta ideaaliminäänsä. Etsijällä on selkeä käsitys mielikuvasta, jonka hän haluaisi muille itsestään välittää ja hän pelkää, että ihmiset saavat hänestä "väärän" kuvan.

“ Siin tulee just se, et mitä ne ihmiset oikeestaan aattelee. Se on aikamoinen helpotus, ku sieltä pääsee poies lavalta. Et saa olla se ihan oma ittes. Koska mä en haluais, et ne ihmiset aattelee, et mä oon niinku ne roolit. Esimerkiks se, et monesti saattaa joku luulla, et jos on pelkkää kovaa näytöstä, et sä oot se kova tyyppi, mikä sä oot siel, harva ajattelee niinku et jee, noi on harjoteltu. Tosi harva ihminen sitä tajuaa. Mä en halua, et ihmiset ajattelee must sellasta. Niinko haluais olla sellanen

hymyilevä ja kiltti tyttö oikeestaan, mut siin joutuukin olemaa joku kauheen kova.”
(Pauliina)

Minäristiriiteteorian mukaan voidaan ajatella, että hän esiintymisen kautta pyrkii luomaan itselleen sellaisen identiteetin, jossa hänen todellinen ja ideaaliminänsä yhdistyisivät. Pyrkimys todellisen ja ideaaliminän yhdenmukaisuuteen saattaa osoittaa heikkoa itsetuntoa (Moretti & Higgins, 1990). Uudet minäuskomukset, joita hän esiintymisen kautta itselleen luo, muuttuvat kuitenkin helposti yleisöltä saatavan palautteen mukaan. Etsijän minäkäsitys näyttäisi voivan palata myös lähelle alkuperäistä käsitystä itsestä, mikäli palaute on sen suuntaista. Hän ei pysty ylläpitämään uutta minäuskomustaan saadessaan vastakkaista palautetta ehkä sosiaalisen identiteettiorientaationsa takia. Hänellä on halu saada pysyvä positiivinen minäkäsitys ja minäuskomusten epävakaus saa hänet tuntemaan olonsa ristiriitaiseksi. Tämä koettu ristiriita saattaa syntyä siitä, että jotkut ihmiset eivät hyväksy ja tue mielikuvaa, jonka hän esiintymisen kautta välittää, mutta samalla mielikuva sisältää niitä aineksia, joista hän haluaisi perustaa itselleen uuden minäkäsityksen. Vaikeudet saavuttaa pysyvä minäkäsitys saattavat siten johtua halusta miellyttää kaikkia ja palautteesta, joka voi muuttua yleisön mukaan.

7.2.2. Roolit Ammattilaisen työvälteenä

Ammattilainen ei pohtinut itseään työn kautta kuten etsijä. Tämä tyyppi muodostui Anun ja Saaran yleisten merkitysverkostojen ehdotelmista. Heille roolien esittäminen ei ollut ongelmallista, vaan he kokivat niiden olevan luonnollinen osa ammattia. Ammattilainen-tyyppin suhtautuminen esiintymistyöhön on ristiriidatonta. Päinvastoin kuin etsijä-tyypillä, tämän tyyppin kokemuksissa näyttäytyy selkeästi hänen identiteettinsä perustuminen persoonallisiin, sisäisiin lähteisiin. Tätä osoittaa se, että tämän tyyppin kokemuksissa yleisö ei näytä saavan juuri lainkaan merkitystä. Myös ammattitaidon tärkeyden korostuminen hänen

kokemuksissaan viittaa henkilökohtaiseen arvoon, jota hän työssään haluaa tuoda esille. Hän suhtautuu esiintymisrooleihin luontevasti ja yleisön palaute esiintymistilanteessa merkitsee hänelle ainoastaan sitä, onko hän onnistunut työssään. Ammattilaista näyttäisikin luonnehtivan yksityinen itsetietoisuus ja heikko itsetarkkailu.

“ Sinänsä se, et jos mä tiedän, että mä oon näyttäny hyvältä ja vaate mun päältä kenties on niinkun, joku ihminen halunnu ostaa sen tai jotain, niin tottakai se on mulle semmonen työvoitto. Että okei, mä oon tavallaan myyny, mä oon tehny työni hyvin. Et hyvältä näyttäminen ei tarkota , että on joku niinku vaikka superkaunis tai jotain sellasta. Vaan se, et mulle hyvältä näyttäminen on sitä, et mä oon onnistunu esittämään sen vaateen niin hyvin, et mä oon myyny sen.” (Saara)

“ ...et mä pyrin kattoo sillai, ettei yleisöstä ketään jäis huomioimatta, et ei tuntus, et he on huonos paikkaa, et koittais niinku ottaa huomioon kaikki. Et siel on ihmisii joka puolella, et voi olla ylhäälläkii et vähän niinku kattelee siltaval. Ja just sitte koittaa tehdä käännökset niin, et kaikki näkis yhtä hyvin ja kyl mä niinku kasvoi, kasvoi katon just, et niist näkee paljon, et mitä ne ajattelee, et oliks tää hieno vaate vai ei. Sit naiset puhuu aika äänekkäästi, et ei ne yhtään tajuukaan sitä, et se kuuluu lavalle. Mut me ollaan työvälaineit siellä, et ei ne arvostele mua, tai en mä koe sitä siltaval. Et ei ne musta puhu, jos ne puhuu jotain pahaa, et mä oon vaan yks henkari muitten joukos.” (Anu)

Ammattilainen ei muuntele käyttäytymistään tilanteen ja yleisön mukaan, vaan haluaa tuoda oikean identiteettinsä esille. Hän esimerkiksi pitää siitä, että hänen oma tyyhinsä ja omat luonteenpiirteensä näkyvät myös työssä. Voitaisiinkin ajatella, että ammattilainen ei osallistu lainkaan vaikutelman säätelyyn. Schlenkerin ja Weigoldin (1990) mukaan kuitenkin myös autonomisuus on identiteetti, jota täytyy suojella vaikutelman säätelyn avulla. Tästä näkökulmasta ammattilaisen voitaisiin ajatella käyttävän yleisöä oman oikean identiteettinsä

tarkistamiseen, vaikka yleisön palautteella ei olekaan identiteettiä muuttavaa vaikutusta. Palaute ei muuta hänen minäuskomuksiaan, koska ne ovat vahvoja ja riippumattomia julkisista, minän ulkopuolisista seikoista. Toisaalta ammattilaisen voidaan ajatella sitoutuneen julkiseen identiteettiin, jonka on kerran omaksunut, niin ettei yleisön palaute enää vaikuta minäuskomuksia muuttavasti.

“...mut ei niit kasvoi siltaval vertaa, ku se on se mitä on saanu, et kyl sitä mekil pystyy paljon muuttaa, mut joka näköst niinku tarvitaan ja se on ihan kiva yleisölle et on ihan tavallisemman näkösiikin mukana joukos.” (Anu)

“Kyllähän sä välillä katot, et vitsit toi on niinku upeen näköinen nainen ja kaunis, et sil on niinku omaa karismaa. Ja sitte kun sä aattelet omaa itseäs, ni sit sä aattelet, et miks mä oon niinku, et nii, et mä oon tämmönen. Et en mä aattele, et no miks mä oon tämmönen, koska sitähan se on, että vanhempiansa ei voi valita ja ne on sut tehny. Ne naistyypit menee tavallaan trendienkin mukaan, että välillä on tosiaan muotii semmonen tosi rotunainen ja näin, ni sit sä katot, et vitsi, ku se on upee. Mut en mä koskaan aattele, et no miks mä en oo semmonen, koska mun mielest se on ihanaa, et ihmiset on erilaisia. Ja mä sit taas omalta osaltani oon tosi tyytyväinen mun omiin heikkouksiini ja semmosiin pieniin ominaispiirteisiin. Mä oon ylpee siitä, et mä oon semmonen.” (Saara)

7.2.3. Kameleontin vaihtuvat kasvot

Kameleontti-tyyppi kuvasi ainoastaan Lindan kokemuksia. Tyypille on yhteistä ammattilais-tyyppin kanssa se, että mallintyöhön ja ammattitaitoon suhtaudutaan samalla lailla. Kameleontti muodostaa kuitenkin oman tyyppinsä, koska julkisuus antaa leimansa kaikille tyyppin kokemuksille. Ammattilainen käyttää rooleja tietoisesti ainoastaan työssä, mutta kameleontti käyttää niitä aina kotinsa ulkopuolella. Mallin työ on vähitellen rajoittanut hänen elämäänsä lisääntyvän julkisuuden takia, mitä ammattilainen ei ole kokenut.

“Mä uskon, et mun kokemukset mallin työstä olisivat olleet ihan totaalisesti erilaisia ilman julkisuutta. Et se julkisuushan on se, mikä niinku tekee siitä... voi tuoda niitä negatiivisia puolia. Että se poikkeaa ihan täysin sellaisen mallin kokemuksista, jolla ei oo niin sitä julkisuutta. Koska se julkisuus vaikuttaa koko sun elämään. Ja sit jos sä teet mallintöitä, ni se on vaan se työ, sä tuut kotiin, oot tavallinen, sinä meet baariin, kukaan ei tunne sua. Sä saat olla ihan rauhassa, mutta jos julkisuus on mukana, niin sä tuut kotiin, vaihdat vaatteet, meet kavereiden kans ulos, niin sä oot taas töissä, kaikki kattoo, et toi on se ja niinku seuraa ja vahtii sun tekemisiä. Et sille se on aika raskasta. Sul ei anneta niinku vapaa-aikaa, sä oot aina töissä, kun sä lähdet kodin ulkopuolelle. Sun pitää aina miettii mitä sä teet, mitä sä sanot, miten sä käyttäydyt.” (Linda)

Kameleontti-tyyppin kokemukset työstä ja suhtautuminen siihen ovat hyvin samantyyllisiä kuin ammattilaisen. Hän on kuitenkin joutunut julkisuuden takia pohtimaan sellaisia itseensä liittyviä merkityksiä, jotka eivät näyttäydy ammattilaisen kokemuksissa. Vaikka kameleontilla onkin tarve tuoda omaa oikeaa identiteettiään esille, ei se ole hänelle mahdollista hänestä julkisuudessa olevien ristiriitaisten mielikuvien takia. Hän antaa itsestään tietoisesti jopa negatiivisen käsityksen hallitakseen tilannetta, jossa hän kokee henkilökohtaisen identiteettinsä uhatuksi. Kameleontti ei siis säätele vaikutelmia määritelläkseen

minäkäsitystään kuten etsijä tai tarkistaakseen, onko pysynyt ihanneidentiteetissään, kuten ammattilainen saattaisi tehdä, vaan suojellakseen oikeaa identiteettiään. Tietoinen tietynlaisen mielikuvan antaminen vaatii häneltä jatkuvaa sosiaalisten tilanteiden arvioimista. Tässä suhteessa häntä voidaan pitää voimakkaana itsetarkkailijana.

“ Mun ajattelussa ja käyttäytymisessä on tapahtunut ihan täydellinen muutos näiden vuosien aikana. Et suurin muutos on varmaan just se semmonen opeteltu, luotaantyöntävä käytös tietyssä alueessa tai alueella, nii se on semmonen pakon sanelema juttu. Se julkisuuden aikaantuoma itsesuojeluvaisto. Semmonen, et sun on pakko olla joskus niin kova, et ne ihmiset varmasti luulee, et sä oot ylpee. Mut se on vaan semmonen itsepuolustusvaisto. Koska sillon, kun mulla ei oo sitä roolii, mä en saa olla vapaa-aikana yhtään rauhassa.” (Linda)

Voitaisiin myös ajatella, että hänen on ollut pakko kehittää itselleen persoonallisiin, yksityisiin ominaisuuksiin perustuva identiteetti, koska tarjolla olevia mielikuvia hänestä on niin paljon. Tämän näkökulman mukaan kameleontti ei luonnostaan omaisikaan yksityistä itsetietoisuutta ja persoonallista identiteettiä, vaan julkisuuden ristipaineessa olisi ollut pakotettu omaksumaan ne.

“...kauheesti niinku semmosia ihan ihme harhakuvia. Sillä lailla et jos sä meet jonnekii ni eihän miehet suhtaudu minuun normaalisti. Vaik sä oisit kui rumppisnaama joskus, ni sä oot aina se, sul on aina semmonen leima ottas, et sä oot se. Et niinku se on jännää, jos mä tuun johonkii bileisiin, et sä et oo niinku normaali ihminen, sä oot joku ihme uffana aina jostain jupiterista. Joskus on vaivautunu olo. ” (Linda)

8. PRÊT À PORTER - POHDINTAA

8.1. Menetelmän arviointia

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä merkityksiä malli liittää itseensä esiintymistyön kautta. Ontologisen analyysin pohjalta tutkittavan ilmiön perusolemukseksi osoittautui Lauri Rauhalan (1986) käsittein tajunnallisuus. Ajattelimme fenomenologiseen menetelmään kuuluvan avoimen haastattelutavan ja tutkijan sulkeistavan asenteen mahdollistavan tutkittavien tajunnallisten prosessien paljastumisen. Olisimme ilman tutkimuskohteen ontologista analyysia saattaneet valita menetelmän, jolla emme olisi tavoittaneet kiinnostuksemme kohteena olevaa ilmiötä. Jokaisen yksilön tajunnalliset prosessit ovat ainutlaatuisia ja siksi voidaan miettiä, onko niiden tavoittaminen tutkijalle yleensäkin mahdollista.

Tutkimusta tehdessä mietimme, onko sulkeistaminen ylipäätään mahdollista. Jokainen tutkija on subjekti, jolla on oma yksilöllinen situaationsa. Mietimme, kuinka paljon aikaisemmat merkityssuhteemme ja kokemuspohjamme kuitenkin vaikuttavat tutkimukseen tulkitsevalla tavalla. Rauhalan (1986) esittämän henkiseen kuuluvan itsetiedostuksen avulla voidaan sulkeistamisen ajatella olevan mahdollista. Tämä edellyttää, että tutkija kykenee tiedostamaan aikaisemmat kokemuksensa ja niihin liittyvät merkityssuhteet tutkittavasta asiasta. Mikäli näin ei tapahdu, tutkimusaineiston synnyttämä elämys ja siinä koettu mieli suhteutetaan aiempaan henkilökohtaiseen kokemuserustaan eli horisonttiin. Muodostuva merkityssuhde saattaa siten olla hyvin erilainen kuin tutkittavan merkityssuhde kyseisestä asiasta. Sulkeistamisen onnistuessa tutkija siirtää syrjään aiemmat horisonttinsa ko. asiasta ja luo näin tilaa aineiston avautumiselle ja uuden, siitä nousevan horisontin syntymiselle. Fenomenologiseen menetelmään sisältyvän aineiston toistuvan lukemisen kautta tutkijalle

heijastuu siitä mieliä. Nämä mielet yhdistyvät sitten merkityssuhteeksi.

Käyttämämme menetelmän avulla pääsimme mielestämme lähelle haastateltavien ainutlaatuisista kokemusta meitä kiinnostavasta ilmiöstä. Ydinmerkitysten hahmottaminen laajasta ja pinnalliselta vaikuttavasta haastatteluaineistosta tuntui ensimmäisten lukemisten aikana työläältä. Analyysin edetessä tutkittavien ilmiöön liittämät merkitykset alkoivat vähitellen paljastua. Tärkeää oli jatkuvasti muistaa fenomenologisen analyysin peruseriaate eli ilmiön olemuksen etsiminen sulkeistamisen ja mielikuvatasolla tapahtuvan muuntelun avulla. Näiden periaatteiden unohtaminen kostautui siten, että otteemme aineistoon katosi. Koska tärkeä osa fenomenologista analyysiä on näiden periaatteiden pysyminen tutkijan mielessä, on menetelmän vaiheiden onnistumisen pohtiminen tutkimuksen luotettavuuden kannalta erityisen tärkeää.

Aikojen sopiminen haastateltavien kanssa oli vaikeaa ja muutama kieltäytyi vasta viime hetkellä. Päätimme heti menetelmän valinnan jälkeen tehdä kaikki haastattelut yhdessä. Koehaastattelun suorittaminen osoittautui oikeaksi ratkaisuksi, koska tämän haastattelun aikana koimme olevamme liian sidoksissa etukäteen mietittyihin kysymyksiin ja pelkäävämme hiljaisuutta. Tuloksena oli painostava ristikuulustelu, joka sai haastateltavan sulkeutumaan. Ehkä myös kahden haastattelijan läsnäolo sai haastateltavan puolustuskannalle. Varsinaisissa haastatteluissa kiinnitimmekin erityistä huomiota hiljaisuuden sietokykyymme ja kysymyksen nostamiseen haastateltavan puheesta. Käytimme etukäteen mietittyjä kysymyksiä tukena vain, mikäli haastattelu alkoi poiketa aiheesta. Fenomenologiseen menetelmään kuuluva avoin kysymyksenasettelu tuntui vaativalta, mutta vähitellen tunsimme kehittyvämmme haastattelijoina ja yhteistyömme paranevan.

Tunnelma haastattelutilanteissa oli kohtalaisen avoin. Ymmärrettävää kuitenkin on, että yhden tapaamiskerran puitteissa ei voi muodostua täysin avointa suhdetta tutkijan ja haastateltavan välille. Haastateltavan mahdollinen itsesuojelu olisi vähentynyt, jos haastatteluja olisi tehty

useampia. Useamman tapaamisen perusteella olisimmekin saattaneet saada perusteellisempaa tietoa tutkittavien kokemuksista. Toisaalta fenomenologisen haastattelun tarkoituksena ei ole innostaa haastateltavaa itse analysoimaan omia kokemuksiaan. Siksi halusimme haastatella jokaista tutkittavaa vain kerran. Pohdimme myös sitä, olisivatko haastattelut onnistuneet paremmin, jos olisimme tehneet ne yksin. Haastateltava saattoi kokea kahden haastattelijan läsnäolon pelottavana, mikä lisäsi hänen varautuneisuuttaan. Samalla kun omaa turvattomuuttamme helpottaaksemme teimme haastattelut yhdessä, saatoimme aiheuttaa haastateltavalle vastakkaisen tunteen. Joka tapauksessa koimme haastattelijoina pääsevämme sisälle haastateltavien kokemuksiin paitsi Anun haastattelussa. Hänen kertomuksensa työstä vaikutti hyvin ulkokohtaiselta ja meillä oli vaikeuksia ohjata haastattelua henkilökohtaiselle tasolle. Lindan haastattelussa jouduimme kiinnittämään erityistä huomiota keskusteluaiheen rajaamiseen.

Jokaisesta haastattelusta palautumiseen olisimme tarvinneet pidemmän ajan. Aluksi teimme kaksi haastattelua päivässä, mutta viimeisille kahdelle haastattelulle varasimme eri päivät. Matkustussyistä emme kuitenkaan voineet pitää riittävästi välipäiviä. Kahta freelancerina työskentelevää mallia haastattelimme heidän kotonaan ja kolmea mallitoimiston listoilla työskentelevää mallitoimiston tiloissa. On vaikea arvioida, miten haastattelupaikka vaikutti haastateltavaan, mutta havaitsimme kuitenkin mallitoimiston mallien olevan aluksi varovaisempia omien ajatustensa ilmaisemisessa. Heidän puheissaan kuului läpi lojaalisuus työnantajaa kohtaan ja välillä epäilimme, arkailivatko haastateltavamme sellaisten piirteidensä esiintuomista, jotka he kokivat epäsuotuisiksi heidän työssään. Toisaalta freelancerit olivat tehneet töitä pidempään, mikä osaltaan saattaa vaikuttaa heidän rohkeuteensa puhua alaan liittyvistä asioista. Korostimme kaikille tutkittaville sitä, että heidän kertomansa tieto sellaisenaan jää ainoastaan meidän tietoomme.

Transkriboidessamme haastatteluja pohdimme, miten pisteiden ja pilkkujen erilainen käyttö vaikuttaa haastateltavien puheen merkityksen muuttumiseen. Testasimme yhteneväisyyksiä

saman haastattelun transkribointityyleissämme ja huomasimme käyttävämme välimerkkejä hieman eri tavalla, kuitenkin siten, että puheen merkitys ei muuttunut. Teemoja jakaessamme ongelmiksi muodostuivat teemojen liiallinen psykologisuus, teemojen kuulumattomuus aiheeseen, teemojen päällekkäisyys ja oman aiheemme epäselvyys meille itsellemme. Teemoittelu oli vaikea työvaihe ja tapahtui ehkä väärässä vaiheessa, koska teemojen sisällöt olivat silloin vielä epäselviä. Tässä vaiheessa koimme fenomenologiset periaatteet vielä hieman epäselviksi ja suhtautumisen aineistoon ilman tulkintaa vaikeaksi. Lopulta ymmärsimme, että teemojen olikin tarkoitus nousta suoraan haastateltavan puheesta ilman sen suurempaa ajattelutyötä. Myös merkitysyksiköiden erotteleminen aineistosta oli aluksi vaikeaa. Oli hankalaa päästä haastateltavien sanojen taakse ja huomata merkitysten vaihtuminen. Merkitysyksiköistä tuli aluksi liian pitkiä ja muutimmekin niitä jonkin verran käännösvaiheessa. Loppujen lopuksi tämän vaiheen tarkoituksena oli käännöstyön helpottaminen, joten uhrasimme yksiköiden jakamiselle kohtuuttoman paljon aikaa. Haastatteluaineiston käännöstyön psykologian kielelle teimme erittäin hitaasti ja tarkasti, koska ajattelimme tämän vaiheen olevan hyvin tärkeä tutkimuksen menetelmällisen luotettavuuden kannalta. Ensimmäisen haastattelun kääntäminen oli hankalaa, mutta vähitellen fenomenologisen ajattelutavan hahmottaminen alkoi tuntua helpommalta. Käännöstyön tekeminen yhdessä helpotti sulkeistavan ajattelutavan säilyttämisessä. Merkitysyksikön sisältämän ydinajatuksen etsiminen mielikuvatasolla tapahtuva muuntelun avulla onnistui yhdessä keskustelemalla.

Teemakertomuksia tehdessä haastattelujen todellinen sisältö alkoi paljastua. Metodien seitsemänteen vaiheeseen siirtyessämme päätimme alkaa työskennellä erikseen. Merkitysverkostojen kirjoittaminen vaatii erityistä keskittymistä ja mielikuvatasolla tapahtuvaa muuntelua, mikä ei yhteistyössä olisi onnistunut. Teemakertomusten yhdisteleminen yksilökohtaisiksi merkitysverkostoiksi osoittautui vaikeaksi. Vaikeudet johtuivat osaksi siitä, että emme olleet aikaisemmin löytäneet sopivia teemoja suoraan aineistosta ja merkityksen sisältävistä yksiköistä tehtyjen käännösten sijoittaminen eri teema-

alueisiin oli ollut hankalaa. Jotkut teema-alueet osoittautuivat turhiksi ja ne putosivat pois tai yhdistimme ne johonkin toiseen teema-alueeseen. Meillä oli vaikeuksia nähdä teema-alueiden ylitse merkityksen sisältävät yksiköt niin, että ne olisi suoraan voitu merkitysverkostossa asettaa toistensa yhteyteen. Lisäksi olimme erittäin varovaisia, jotta emme millään tavoin tulkitsisi aineistoa. Lopputuloksena oli hyvin informatiivinen ja kuvaileva yksilökohtainen merkitysverkosto jokaiselta tutkittavalta.

Muokatessamme kutakin merkitysverkostoa yhä edelleen huomasimme, että samasta asiasta kerrottiin useassa kohdassa. Käsittelimme tekstiä uudelleen pyrkien löytämään lopullisesti ne perimmäiset ydinmerkitykset, jotka tutkittava kokee ollessaan katseen kohteena. Jouduimme myös tiivistämään merkitysverkostoja. Uskalsimme analysoida merkitysverkostoja yhä syvällisemmin, koska meillä oli varmuus aineistosta luettuumme ja analysoituamme sitä useiden kuukausien ajan. Samalla pidimme mielessämme jatkuvan reflektiivisen ja sulkeistavan asenteen. Mietimme kuitenkin, missä kulkee tulkinnan ja syvällisen analyysin välinen raja. Koska uppouduimme kirjoittamaan jokaisen tutkittavan yksilökohtaista merkitysverkostoa prosessinomaisesti moneen kertaan (max. 5-6 kertaa), jouduimme miettimään, kulkeuduimmeko liian kauaksi alkuperäisestä aineistosta. Heräsi myös kysymys, onko sulkeistaminen ylipäättään mahdollista. Mietimme myös sitä, oliko vuoden työskentely samojen haastattelujen parissa muuttanut luonnollisia asenteitamme niiden mukaiseksi.

Koimme tutkimuksen fenomenologisen analyysin kannalta erityisen tärkeäksi sen, että emme perehtyneet teorioihin etukäteen. Työstäessämme yksilökohtaisia merkitysverkostoja luotimme siihen, että tunnemme aineiston niin perusteellisesti, että sen analysoiminen virheellisesti jää lopulta minimiin. Kunkin tutkittavan sanomisista oli muodostunut käsitys, joka ohjasi työtämme, kun liikuimme olemuksen ydintä etsivän analyysin ja tulkinnan rajamailla. Tässä vaiheessa oli myös erityisen hedelmällistä käydä keskinäistä dialogia. Kun toinen tutkijoista syvensi yhä edelleen analyysiään, toinen saattoi tehdä analyysille selkeän lopun osoittamalla, että kaikki oleellinen kyseisestä haastattelusta on jo kirjoitettu. Tämä olisi

ollut mahdotonta, jollei kaikkia aikaisempia fenomenologisen analyysin työvaiheita olisi tehty yhdessä. Kävimme kirjoitusprosessin aikana vielä lisäksi läpi alkuperäiset haastattelut, ettei mitään oleellista asiaa olisi käänösvaiheessa jäänyt huomaamatta ja jotta joidenkin hankalien merkitysten ydin olisi kirkastunut.

Yleisen merkitysverkoston ehdotelmista nousi selkeästi esiin kolme tyyppiä. Ensimmäisen eli etsijä-tyypin kohdalla jouduimme miettimään, muodostavatko siihen kuuluvat kaksi yksilökohtaista merkitysverkostoa yhden tyypin vai ei. Mian ja Pauliinan merkitysverkostoissa oli kuitenkin enemmän yhdistäviä kuin erottavia tekijöitä, joten muodostimme niistä yhden tyypin. Olimme samaa mieltä niistä perusteista, joiden mukaan tyypit muodostuivat.

Lähetimme kaikille haastateltaville heidän yksilökohtaiset kertomuksensa sekä palautekyselyn. Halusimme tällä tavoin tarkistaa tutkimuksemme luotettavuuden. Kyselyn palautti kaksi tutkittavaa, eri tyyppeihin kuuluvat Pauliina ja Anu. Pauliina kertoi elämäntilanteensa muuttuneen tutkimusajankohdasta, mikä oli muuttanut myös hänen käsitystään esiintymistyöstä. Roolien esittäminen ei enää ollut hänelle vaikeaa. Hänen mielestään kertomus vastasi hänen kokemuksiaan tutkimusajankohtana. Anu ehdotti muutamia pieniä korjauksia tekstiin. Nämä eivät muuttaneet kertomuksen sisältöä. Miia, Saara ja Linda eivät palauttaneet kyselyä. Ehkä he olivat tyytyväisiä kertomukseen tai eivät koskaan saaneet sitä esimerkiksi osoitteen muuttumisen takia.

8.2. Tulosten arviointia

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä merkityksiä mallit liittävät itseensä esiintyessään. Tutkimukseen osallistuneiden viiden mallin kokemukset voitiin yksityisissä merkitysverkostoissa ilmenneiden yhteisten sisältöjen perusteella kuvata kolmena tyyppinä. Etsijän kokemuksia leimasi ristiriitainen suhtautuminen esiintymistyöhön sekä pyrkimys selkeyttää minäkäsitystä työn kautta. Läheisten suhtautuminen työhön oli hänelle ongelmallista, mikä liittyi hänen kokemaansa ristiriitaan työn suhteen. Pitkän työkokemuksen omaavan Ammatilaisen suhtautuminen työhön oli ristiriidatonta ja ammattimaista. Hänellä oli selkeä käsitys itsestään työntekijänä. Kameleontin kokemukset työstä olivat samansuuntaisia kuin Ammatilaisen. Hänen kokemansa voimakas julkisuus kuitenkin erotti hänet omaksi tyyppikseen. Julkisuus kavensi hänen yksityiselämäänsä pakottaen hänet käyttämään itseään suojellakseen rooleja myös työn ulkopuolella. Kameleontti pystyi muodostamaan selkeän kuvan itsestään ainoastaan tiedostamalla nämä roolit sekä muut mielikuvat, joita hänestä julkisuudessa oli. Vertasimme näiden kolmen tyyppin kokemuksia vaikutelman säätelyä koskeviin tutkimuksiin (Lamphere & Leary, 1990; Leary & Kowalski, 1990; McKillop, Berzonsky & Schlenker, 1992; Schlenker, Dlugolecki & Doherty, 1994; Schlenker & Weigold, 1990, 1992; Snyder, 1987).

Mallit joutuvat työssään esittämään itsensä erilaisissa rooleissa, joita he eivät itse voi valita. Tutkimukseen osallistuneet mallit säätelevät samalla itseään koskevia vaikutelmia. Tutkimukset (esim. McKillop, Berzonsky & Schlenker, 1992; Schlenker, Dlugolecki & Doherty, 1994; Schlenker & Trudeau, 1990) ovat osoittaneet, että vaikutelman säätelyllä muovaa yksityisiä minäprosesseja eli minäuskomuksia. Yksilön yksityinen ja julkinen puoli toimivat vuorovaikutuksessa. Julkinen vaikuttaa yksityiseen ja yksityistä tuodaan esille julkisessa. Ammattina mallityö sisältää voimakkaan sosiaalisen ja julkisen ulottuvuuden. Voitaisiin siis olettaa, että kaikkien tyyppien kokemuksissa julkiset minäprosessit näyttäytyisivät voimakkaampina kuin yksityiset minäprosessit. Tässä tutkimuksessa kuitenkin

huomattiin, että mallit erosivat ulkoisen ja sisäisen minäorientaation suhteen. Minäorientaatio vaikutti siihen, mitä minäuskomuksiin ja identiteetin muovaamiseen liittyviä prosesseja vaikutelman säätely käynnisti. Etsijä-tyyppin kokemukset viittaavat ulkoiseen minäorientaatioon. Hän haluaa antaa itseään ylentävän mielikuvan esiintymistyön kautta. Hänen minäuskomuksensa näyttävät olevan epävakaita vaihdellen yleisön palautteen mukaan. Ammatillaisen kokemuksia leimaa sisäinen minäorientaatio. Tämä näyttäytyi hänen minäuskomustensa pysyvyytenä sekä yleisön vähäisenä vaikutuksena minäuskomuksiin. Kameleontti perustaa identiteettinsä sisäisiin lähteisiin kuten Ammatillainen. Julkisuuden takia hänestä on tullut itsetarkkailija, joka antaa itsestään erilaisia mielikuvia suojellakseen minäuskomustaan.

Vaikutelman säätelyä kuvaavia käsitteitä ei aikaisemmin ole tarkasteltu syvähaastattelusta saatujen tulosten valossa. Tämä tutkimus antaa uutta tietoa yksityisten ja julkisten minäprosessien näyttäytymisestä esiintymiskokemuksissa. Aikaisempi vaikutelman säätelyä koskeva tutkimus on ollut lähinnä aiheen teoretisointia. Tutkimusalue on melko uusi ja siksi tutkimusten tavoitteena on ollut lähinnä käsitteiden määrittely ja niiden todentaminen. Tämä tutkimus osoitti, kuinka teoriaa voidaan soveltaa autenttisiin yksilön kokemuksiin. Aikaisemmin esitetyt tutkimustulokset minäprosessien yhteyksistä (esim. Doherty & Schlenker, 1991; Green, 1991; Lamphere & Leary, 1990; Schlenker, Dlugolecki & Doherty, 1994; Schlenker & Weigold, 1990, 1992) näyttäytyivät mallien kokemusten erilaisuudessa. Kyseessä on kuitenkin case-tutkimuksen tyylinen kuvaus viiden mallin kokemuksista, joten teorian ei voida ajatella saavan vahvistusta tutkimustuloksista.

Tutkimuksessa saatiin yksilöllistä ja ainutlaatuista tietoa viiden mallin kokemuksista. Esiintymiskokemuksia ei aikaisemmin ole tutkittu. Tutkittavien hankkiminen oli vaikeaa ja näin ollen tutkimukseen ovat valikoituneet kaikki tavoittavamme mallit. Tulokset olisivat saattaneet olla erilaisia, jos tutkimukseen olisi osallistuneet eri henkilöt. Yksilöiden muodostamiin merkityksiin vaikuttavat heidän aikaisemmat kokemuksensa ja tilanteensa.

Tutkimuksen tulokset eivät siten ole yleistettävissä mallien yleisiksi kokemuksiksi.

Tutkimuksen pohjalta virisi monia uusia jatkotutkimusaiheita. Olisi mielenkiintoista tutkia eri alueiden esiintyjien kokemuksia. Esimerkiksi yleisön palautteen merkityksen tutkiminen laajemmin voisi koskea useampaa esiintymisalaa. Mielenkiintoista olisi tutkia myös minäkäsityksen muovautumista uran kuluessa. Yksityisten ja julkisten minäprosessien laaja empiirinen tutkimus olisi paikallaan. Poikkitieteellistä tutkimusta voitaisiin tehdä liittyen julkisuuteen esimerkiksi journalistiikan ja psykologian välillä.

LÄHTEET

- Baumeister, R. F. (1986) (toim.) Public self and private self. New York: Springer-Verlag.
- Baumeister, R. F., Tice, D. M. & Hutton, D. G. (1989) Self-presentational motivations and personality differences in self-esteem. *Journal of Personality*, 57, 547-579.
- Baumgardner, A. H., Kaufman, C. M. & Cranford, J. A. (1990) To be noticed favorably: Links between private self and public self. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 16, 705-716.
- Brenner, J. B. & Cunningham, J. G. (1992) Gender differences in eating attitudes, body concept, and self-esteem among models. *Sex-Roles*, 27, 413-437.
- Briggs, S. R. & Cheek, J. M. (1988) On the nature of self-monitoring: Problems with assessment, problems with validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 663-678.
- Bullington, J. & Karlsson, G. (1984) Introduction to phenomenological psychological research. *Scandinavian Journal of Psychology*, 25, 51-63.
- Buss, A. H. & Briggs, S. R. (1984) Drama and the self in social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 1310-1324.
- Carver, C.S. & Scheier, M.F. (1994) Situational coping and coping dispositions in a stressful transaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 184-195.
- Cheek, J. M. & Briggs, S. R. (1982) Self-consciousness and aspects of identity. *Journal of*

Research in Personality, 16, 401-408.

Doherty, K. & Schlenker, B. R. (1991) Self-consciousness and strategic self-presentation. *Journal of Personality*, 59, 1-18.

Giorgi, A. (1988a) The phenomenological psychology of learning and the verbal learning tradition. Teoksessa A. Giorgi (toim.), *Phenomenology and psychological research* (s. 23-85). Pittsburg: Duquesne University.

Giorgi, A. (1988b) Sketch of a psychological phenomenological method. Teoksessa A. Giorgi (toim.), *Phenomenology and psychological research* (s. 8-21). Pittsburg: Duquesne University.

Green, R. G. (1991) Social motivation. *Annual Review of Psychology*, 42, 377-399.

Higgins, E. T. (1987) Self-discrepancy: A theory relating self and affect. *Psychological Review*, 94, 319-340.

Higgins, E. T., Klein, R. & Struman, T. (1985) Self-concept discrepancy theory: A psychological model for distinguishing among different aspects of depression and anxiety. *Social Cognition*, 3, 51-76.

James, W. (1891) *The principles of psychology* 1. London.

Jennings, J. (1992) Husserl revisited: the forgotten distinction between psychology and phenomenology. Teoksessa R. Miller (toim.), *The restoration of dialogue: readings in the philosophy of clinical psychology* (s. 290-305). Washington: APA.

Jones, E. E., Rhodewalt, F., Berglas, S. & Skelton, J. A. (1981) Effects of strategic self-

presentation on subsequent self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 407-421.

Juntunen, M (1986) Edmund Husserlin filosofia. Fenomenologia ja apodiktisen tieteen idea. Helsinki: Gaudeamus.

Lamphere, R. A & Leary, M. R. (1990) Private and public self-processes: A return to James's constituents of the self. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 16, 717-725.

Leary, M. R. & Kowalski, R. M. (1990) Impression management: A literature review and two- component model. *Psychological Bulletin*, 107, 34-47.

Leary, M. R., Wheeler, D. S. & Jenkins, T. B. (1986) Aspects of identity and behavioral preference: Studies of occupational and recreational choice. *Social Psychology Quarterly*, 49, 11-18.

Lehtovaara, M. (1992) Subjektiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena. *Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 338*. Tampereen yliopisto.

McKillop, K. J., Berzonsky, M. D. & Schlenker, B. R. (1992) The impact of self-presentations on self-beliefs: Effects of social identity and self-presentational context. *Journal of Personality*, 60, 789-808.

Moretti, M. M. & Higgins, E. T. (1990) Relating self-discrepancy to self-esteem: The contribution of discrepancy beyond actual self-ratings. *Journal of Experimental Social Psychology*, 26, 108-123.

Morris, A., Cooper, T. & Cooper, P. J. (1989) The changing shape of female fashion models. *International Journal of Eating Disorders*, 8, 593-596.

- Olson, K. R. & Johnson, D. C. (1991) Individual differences in self-presentation styles. *The Journal of Social Psychology*, 131, 495-509.
- Perttula, J. (1993) Fenomenologinen psykologia- kokemuksen systemaattista tutkimusta. *Psykologia*, 28, 267-274.
- Perttula, J. (1994a) Fenomenologinen psykologia ja sen tutkimusmetodi. Jyväskylän yliopisto. Psykologian lisensiaattitutkielma.
- Perttula, J. (1994b) Psykologisen tajuntatieteen perusteista. Teoksessa J. Perttula (toim.), *Ihmisen jäljillä - Lauri Rauhala psykologian uranuurtaja* (s. 50-73). Snellman-korkeakoulun seminaariraportti 1.
- Perttula, J. (1995a) Fenomenologisen psykologian metodi - kohti käsitteellistä selkeyttä. *Hoitotiede* 2, 3-11.
- Perttula, J. (1995b) Kokemus psykologisenä tutkimuskohteena- johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.
- Rauhala, L. (1986) *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, L. (1990) *Humanistinen psykologia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, L. (1992) *Henkinen ihmisessä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, L. (1993) Filosofinen ihmiskäsitys empiirisen ihmistutkimuksen ja auttavan toiminnan perustana. *Hoitotiede*, 5 (3), 98-109.

- Rauhala, L. (1994) Ihmisen olemassaolon tutkiminen situationaalisena säätöpiirinä. Teoksessa J. Perttula (toim.), Ihmisen jäljillä- Lauri rauhala psykologian uranuurtaja (s. 10-26). Snellman- korkeakoulun seminaariraportti 1.
- Saarinen, E. (1986) Fenomenologia ja eksistentialismi. Teoksessa I. Niiniluoto & E. Saarinen (toim.), Vuosisatamme filosofia (s. 111-144). Porvoo: WSOY.
- Satulehto, M. (1992) Elämismaailma tieteiden perustana: Edmund Husserlin tieteen filosofia. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. XXXIII.
- Schlenker, B. R., Dlugolecki, D. W. & Doherty, K. (1994) The impact of self-presentations on self-appraisal and behavior: The power of public commitment. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 20-33.
- Schlenker, B. R. & Trudeau, J. V. (1990) Impact of self-presentations on private self-beliefs: Effects of prior self-beliefs and misattribution. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 22-32.
- Schlenker, B. R. & Weigold, M. F. (1990) Self-consciousness and self-presentations: Being autonomous versus appearing autonomous. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 820-828.
- Schlenker, B. R. & Weigold, M. F. (1992) Interpersonal processes involving impression regulation and management. *Annual Review of Psychology*, 43, 133-168.
- Schlenker, B. R., Weigold, M. F. & Hallam, J. R. (1990) Self-serving attributions in social context: Effects of self-esteem and social pressure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 855-863.

Snyder, M. (1987) *Public appearances private realities: The psychology of self-monitoring*. New York: W. H. Freeman & Company.

Swann, W. B. (1987) Identity negotiation: Where two roads meet. Special issue: Integrating personality and social psychology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 1038-1051.

Tedeschi, J. T. (1986) Private and Public experiences and the self. Teoksessa R. Baumeister (toim.), *Public self and private self* (s.1-17). New York: Springer-Verlag.

Tice, D. M. (1992) Self-concept change and self-presentation: The looking glass self is also a magnifying glass. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 435-451.

Trope, Y. (1986) Testing self-enhancement and self-assessment theories of motivation: a reply to Sohn's critique. *Motivation and Emotion*, 10, 247-261.

Varto, J. (1992) *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Verkasalo, M. & Lindeman, M. (1994) Personal ideals and socially desirable responding. *European Journal of Personality*, 8, 385-393.

LIITE 1.**Uran alku, taustatekijät, sosiaalistuminen**

- Voitko kertoa, miten olet päätynyt tälle uralle?
- Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että hakeuduit tähän työhön?
- Mitä kauneus sinulle merkitsi, ennen kuin aloit itse tehdä mallin töitä?
- Mikä oli ensimmäinen esiintymisesi?
- Kuinka "jouduit" siihen?
- Kuvaile, millainen ensimmäinen esiintymistilanne oli?
- Mitä teit? Miten koit sen?
- Kuvaile urasi alkuvaiheita, minkälaisia töitä teit?
- Kuvaile tilanteita?
- Miltä tuntui olla julkkis yhtiötä?
- Miksi jatkoit tätä työtä?
- Mitä työ merkitsi sinulle uran alkuvaiheessa?
- Osallistuitko kilpailuihin?

Uran nykytilanne

- Minkälaisia töitä teet nykyisin?
- Paljonko työt vievät aikaasi?
- Onko urasi ollut tasaista vai onko siinä ollut katkoksia?
- Mitä esiintyminen ja mallintyö merkitsevät sinulle elämässäsi?
- Mikä osuus sillä on elämässäsi?
- Minkälaista mielestäsi on tehdä mallintyötä?
- Kuinka suuri osa omaa itseäsi on esiintyminen ja katseen kohteena oleminen?
- Onko urasi ollut paikallinen vai kansallinen?
- Osallistutko kilpailuihin?

- Minkälaiset esiintymistilanteet ovat sinulle mieluisimpia?
- Esiinnytkö enimmäkseen yksilökuvissa vai oletko mukana yhteiskuvissa ja lavanäytöksissä, joissa on mukana muitakin malleja?
- Miten koet nämä erilaiset tilanteet?

Katseen kohteena oleminen, ruumiinkuva, kauneus

- Miten koet tilanteen, jossa olet katseen kohteena?
- Kuvaile näitä tilanteita? Miten koet yleisön?
- Miten koet erilaiset mallintyöt, esimerkiksi televisiotyön, lehdissä ja muotinäytöksissä?
- Kuinka kokonaisvaltaisesti olet mukana esiintymistilanteessa?
- Mitä koet, kun näet kuviasi lehdissä tai televisiossa?
- Miten koet oman vartalosi ja kasvosi?
- Mikä niissä on mielestäsi kaunista tai mitkä piirteet ovat vahvuuksiasi?
- Meikkaatko kotona?
- Miten pukeudut kotona?
- Mitä kauneus sinulle merkitsee?
- Mitä asioita painostat kauneudessa?
- Mitä luulet ihmisten sinussa katsovan?

Tulevaisuus

- Kuinka pitkään aiot jatkaa mallintyötä?
- Onko tällä työllä sinulle merkitystä lähivuosien kannalta?
- Mitä tämä kokemus on merkinnyt sinulle?
- Millaiseksi koet nykyisen elämäntilanteesi?
- Onko tällä työllä ollut merkitystä ihmissuhteissasi?

LIITE 2.**Teemat****Pauliina**

Uran alku

Mallin työ

Työtilanteiden kuvausta

Itse tilanteessa

Itse - yleisö

Onnistuminen - epäonnistuminen

Onnistuminen - epäonnistuminen - yleisö

Mia

Mallin työ

Kehityskulku mallina

Itse tilanteissa

Itse - yleisö

Itse - muut työntekijät

Itse - työssä vaadittavat asiat

Itse - työssä vaadittavat asiat - yleisö

Anu

Mallin työ

Kehityskulku mallina

Itse tilanteissa

Muiden suhtautuminen työhön

Itse - muut työntekijät

Itse - yleisö

Työntekijä - työnantaja

Työntekijä - työnantaja - yleisö

Linda

Mallin työ

Uran alku

Itse tilanteissa

Kehityskulku mallina

Itse - yleisö

Itse - julkisuus

Itse - julkisuus - yleisö

Itse - tuote

Itse - tuote - julkisuus - yleisö

Itse - tuote - yleisö

Itse - seksuaalisuus

Työntekijä - työnantaja

Työn tarjoamat mahdollisuudet

Saara

Mallin työ

Kehityskulku ja uran alku

Ammattitaito

Työntekijä tilanteessa

Työntekijä - työnantaja - yleisö

Työntekijä - työnantaja

Yleisö

Sukupolvet

Yleisö - työntekijä

Yleistä pohdintaa

LIITE 3.**HEI!**

Haastattelimme Sinua tammikuussa 1995 lopputyötämme varten Jyväskylän yliopiston psykologian laitokselle. Lupasimme lähettää haastattelustasi tehdyn kertomuksen jo aikaisemmin ja pahoitlemme viivytystä, mutta haastattelujen analysoiminen kesti oletettua pidempään. Haastattelujen analysoimisessa käytimme fenomenologista menetelmää. Olemme sen avulla pyrkineet löytämään ne ydinmerkitykset, joita liität/liitit itseesi työskennellessäsi mallina. Haluaisimme tietää onnistuimmeko tavoitteessamme tiivistää Sinun kokemuksesi. Käyttämämme menetelmän luonteeseen kuuluu palautteen kuuleminen haastateltavalta. Siksi pyydämmekin Sinua ystävällisesti kertomaan mielipiteesi ennen kuin laitamme tämän kertomuksen lopulliseen työhömmme.

Ohessa on palautuskuori postimerkkeineen.

Vielä kerran kiitos osallistumisestasi tutkimukseemme.

Hyvää kesää toivottaen,

Jyväskylässä 22.4.1996

Teija Andersin

Niina Järvi

OLETKO TYYTYVÄINEN KERTOMUKSEEN?

MIKÄ KERTOMUKSESSA ON MIELESTÄSI OSUVAA?

MISTÄ OLET ERI MIELTÄ?

PUUTTUUKO KERTOMUKSESTA MIELESTÄSI JOTAIN OLEELLISTA?